

**UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE
DEPARTAMENTUL ISTORIA ROMÂNILOR, UNIVERSALĂ ȘI
ARHEOLOGIE**

Cu titlul de manuscris

C.Z.U: 94 (478) "1812/1873": 316.343.32 (043.3)

GHERASIM CRISTINA

**EVOLUȚIA NOBILIMII DIN BASARABIA SUB
DOMINAȚIE ȚARISTĂ: STATUTUL SOCIAL-ECONOMIC ȘI
MENTALITĂȚI COLECTIVE (1812-1873)**

611.02 – ISTORIA ROMÂNILOR (PE PERIOADE)

Autoreferatul tezei de doctor în istorie

CHIȘINĂU, 2018

Teza a fost elaborată în cadrul Departamentului Istoria Românilor, Universală și Arheologie, Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea de Stat din Moldova

Conducător științific:

TOMULEȚ VALENTIN, doctor habilitat în istorie, specialitatea 611.02 – Istoria Românilor (pe perioade), profesor universitar.

Referenți oficiali:

1. **DRAGNEV DEMIR**, doctor habilitat în istorie, specialitatea 611.02 – Istoria Românilor (pe perioade), profesor universitar, membru corespondent al AȘM;
2. **BACALOV SERGIU**, doctor în istorie, cercetător științific coordonator, specialitatea 611.02 – Istoria Românilor (pe perioade), Institutul de Istorie.

Componenta consiliului științific specializat:

1. **PASAT VALERIU** (președinte), academician, doctor habilitat în istorie, cercetător științific principal, Institutul de Istorie;
2. **ROTARU LILIANA** (secretar), doctor în istorie, conferențiar universitar la Departamentul Istoria Românilor, Universală și Arheologie, Facultatea de Istorie și Filosofie, USM;
3. **EȘANU ANDREI**, academician, membru titular al AȘM, doctor habilitat în istorie, profesor-cercetător, Institutul de Istorie;
4. **EREMIA ION**, doctor habilitat în istorie, profesor universitar la Departamentul Istoria Românilor, Universală și Arheologie, Facultatea de Istorie și Filosofie, USM;
5. **GUMENĂI ION**, doctor habilitat în istorie, conferențiar universitar la Departamentul Istoria Românilor, Universală și Arheologie, Facultatea de Istorie și Filosofie, USM;
6. **BÎRLĂDEANU VIRGILIU**, doctor în istorie, cercetător științific coordonator, Institutul de Istorie;
7. **PÂSLARIUC VIRGIL**, doctor în istorie, conferențiar universitar la Departamentul Istoria Românilor, Universală și Arheologie, Facultatea de Istorie și Filosofie, USM.

Susținerea va avea loc la 29 iunie 2018, ora 15.00, în ședința Consiliului științific specializat D 30.611.02 – 02 din cadrul Universității de Stat din Moldova, mun. Chișinău, str. A. Mateevici, 60, MD-2009, Republica Moldova, blocul IV, aula 222.

Teza de doctor și autoreferatul pot fi consultate la biblioteca Universității de Stat din Moldovei și pe pagina web a CNAA (www.cnaa.md).

Autoreferatul a fost expediat la 28 mai 2018.

Secretar științific al Consiliului științific specializat,

ROTARU LILIANA, dr., conf. univ. _____

Conducător științific,

TOMULEȚ VALENTIN, dr. hab., prof. univ. _____

Autor:

GHERASIM CRISTINA _____

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea și importanța problemei abordate: Studiarea evoluției statutului social-economic și a mentalității nobilimii din Basarabia sub regim de dominație țarist constituie un subiect de cercetare de actualitate incontestabilă. Problema privind evoluția nobilimii basarabene, din momentul anexării (1812) și până la transformarea regiunii în gubernie rusească (1873), cercetată insuficient în istoriografie, s-a impus prin faptul că nobilimea a reprezentat un element important al vieții politice, economice, sociale și culturale în regiune. Cercetarea problemei menționate se impune și din considerentul că nobilimea a fost una dintre stările sociale care după anexarea Basarabiei la Imperiul Rus a fost afectată de noul regim de dominație, încadrându-se în sistemul politic, social-economic și cultural instituit în regiune. Respectiv, studierea schimbărilor care s-au produs în mentalitatea nobilimii basarabene reprezintă, în viziunea autorului, un obiectiv prioritar.

Actualitatea temei cercetate în teză este determinată și de faptul că reprezentanții nobilimii au fost implicați activ în viața politică, ocupând multiple funcții în organele administrației civile și militare; în viața economică, deținând mari proprietăți funciare, implicându-se în activități comerciale și industriale; în viața culturală și în învățământ, contribuind la deschiderea școlilor și a bibliotecilor, la construcția lăcașelor de cult. În toate aceste activități, indiferent de mediul în care trăia – urban sau rural, de apartenența etnică – român sau alogen, nobilul era implicat în dependență de statutul social pe care îl deținea, de viziunile și concepțiile pe care le avea, fapt ce vine să confirme necesitatea și importanța problemei puse în discuție.

Scopul și obiectivele tezei. Ținând cont de gradul de cercetare, de complexitatea și caracterul multilateral al problemei abordate, de conținutul și caracterul surselor istorice de care a dispus autorul, scopul principal pe care și l-a propus în teză consistă în cercetarea evoluției statutului și mentalității nobilimii din Basarabia sub dominație țaristă. Pentru realizarea scopului enunțat, autorul a preconizat următoarele **obiective**:

- să analizeze conceptul de *mentalitate* abordat în istoriografie;
- să cerceteze problema privind statutul și mentalitatea nobilimii din Basarabia în istoriografia modernă și contemporană;
- să studieze politica promovată de administrația imperială în procesul de acordare și confirmare a titlurilor nobiliare în Basarabia;
- să evalueze dinamica numerică și componența etnică a nobilimii basarabene sub dominație țaristă;
- să determine statutul politico-juridic și social-economic al nobilimii din Basarabia sub regim de dominație țarist;

- să stabilească formele de manifestare a imaginarului identității și alterității la nobilimea basarabeană după anexarea teritoriului dintre Prut și Nistru la Rusia;
- să estimeze impactul dominației țariste asupra viziunilor și reprezentărilor nobilimii basarabene;
- să analizeze evoluția modelelor cotidiene și mondene ale nobilimii basarabene pe parcursul secolului al XIX-lea.

Metodologia cercetării științifice. Pentru realizarea scopului propus au fost utilizate diferite metode de cercetare, dintre care: metoda critică, metoda tipologizării, metoda istorico-comparativă, statistică, particularizarea și generalizarea, inducția, deducția. Utilizarea acestor metode a permis studierea evoluției statutului social-economic, politic și cultural și a schimbărilor care s-au produs în mentalitatea nobilimii din Basarabia sub regim de dominație țarist în perioada anilor 1812-1873.

Noutatea și originalitatea științifică a rezultatelor: Noutatea lucrării rezidă în elucidarea problemei privind evoluția statutului și mentalității nobilimii din Basarabia sub regim de dominație țarist, de la anexarea Basarabiei la Rusia în 1812 și până la transformarea ei în gubernie rusească în 1873 – subiect insuficient abordat în istoriografie. Originalitatea tezei constă în faptul că prezintă un prim demers în studierea detaliată a nobilimii din Basarabia, precum și o nouă abordare a istoriei – prin prisma mentalităților. La fel, pentru cercetarea obiectivelor stabilite au fost puse în circuitul științific documente inedite de arhivă care se referă la viața publică și privată a nobilimii basarabene din perioada dominației țariste, iar materialele de arhivă, deja publicate, fiind conceptualizate sub un alt unghi de vedere.

Problema științifică soluționată constă în cercetarea și reconstituirea unei imagini complexe a nobilimii din Basarabia în perioada anilor 1812-1873, fiind analizată evoluția statutului politic, social-economic și a mentalității acestei categorii sociale sub influența politicii promovate de administrația țaristă, ceea ce a condus la completarea subiectului de cercetare cu date noi despre dezvoltarea social-economică și spirituală a nobilimii, permițând valorizarea materialului documentar depistat în diferite fonduri de arhivă ce vizează tema cercetată.

Semnificația teoretică a lucrării consistă în deschiderea unor direcții noi, de perspectivă (prin prisma mentalităților), în studierea istoriei Basarabiei, a structurii sociale și etnice a populației, a politicii naționale promovate de administrația rusă în teritoriul dintre Prut și Nistru, precum și a evoluției statutului și mentalității nobilimii basarabene în secolul al XIX-lea.

Valoarea aplicativă a lucrării este determinată de faptul că, în baza documentelor de arhivă, este abordat și cercetat unul dintre cele mai importante aspecte ale istoriei nobilimii basarabene – evoluția statutului acesteia: de la titlu de *boier* deținut în Principatul Moldova la cel de *dvorean* existent în Imperiul Rus, precum și a impactului regimului de dominație țarist asupra evoluției

mentalității nobilimii. Concepțiile și concluziile formulate în teză vor putea fi de real folos cercetătorilor preocupați de istoria Basarabiei, în special celor interesați de istoria socială, antropologia istorică, de problematica influenței regimului țarist asupra mentalității populației autohtone din regiune.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere: 1) Sistematizarea concepțiilor expuse în istoriografie privind noțiunea de mentalitate și tratarea istoriei prin prisma mentalităților; 2) Cercetarea istoriografiei problemei privind statutul nobilimii din Basarabia și impactul regimului de dominație țarist asupra mentalității acesteia; 3) Analiza evoluției statutului politico-juridic și social-economic al nobilimii din Basarabia; 4) Evaluarea dinamicii numerice și etnice a nobilimii basarabene între anii 1812 și 1873; 5) Constatarea impactului regimului de dominație țarist asupra imaginarului identității și alterității, reprezentărilor despre timp, spațiu, modelele mondene și cotidiene ale nobilimii din Basarabia în perioada anilor 1812-1873.

Implementarea rezultatelor științifice: Rezultatele investigației științifice realizate pot fi utilizate atât în cadrul cursurilor normative și speciale universitare, în procesul de pregătire a licențiaților, masteranzilor și doctoranzilor, cât și la elaborarea lucrărilor de sinteză axate pe istoria modernă a Basarabiei și Rusiei, în general, și pe istoria nobilimii, în special, fiind utile și tuturor celor care se interesează de istoria modernă a Basarabiei.

Aprobarea rezultatelor științifice: Teza a fost discutată în ședința Departamentului Istoria Românilor, Universală și Arheologie, Facultatea de Istorie și Filosofie a Universității de Stat din Moldova, și în ședința Seminarului științific de Profil 611.02 – Istoria Românilor (pe perioade), din cadrul aceleiași instituții. Principalele aspecte din lucrare au fost analizate și prezentate sub formă de comunicări în cadrul a peste 30 de reuniuni științifice naționale și internaționale.

Publicațiile la tema tezei. Aspectele principale ale investigației și-au găsit reflectare în peste 30 de articole și rezumate (inclusiv: 1 – în baza de date Index Copernicus și DOAJ, 9 – în revistele de Categoria B, 2 – în culegeri de documente (coautor), 9 – în culegeri de articole, 8 – în materialele conferințelor naționale și internaționale etc.).

Volumul și structura: Lucrarea este alcătuită din *Introducere*, *3 capitole*, *Concluzii și recomandări*, ce însumează 159 pagini de text de bază, *Bibliografie* care conține 420 de titluri și *Anexe* (18 tabele).

Cuvinte-cheie: Basarabia, Imperiul Rus, boier, nobil, nobilime, mentalitate, statut social, regim de dominație, politică colonială, impact, titlu nobiliar, identitate, viziune, reprezentări, modele mondene, loisir.

CONȚINUTUL TEZEI

În *Introducere* este definită actualitatea și importanța studierii impactului regimului de dominație țarist asupra nobilimii din Basarabia, determinat scopul și obiectivele tezei, descrisă metodologia cercetării, noutatea științifică și valoarea teoretică-aplicativă a lucrării.

1. EVOLUȚIA NOBILIMII DIN BASARABIA SUB REGIM DE DOMINAȚIE ȚARIST. REPERE ISTORIOGRAFICE ȘI SURSE ISTORICE

1.1. Evoluția statutului și mentalității nobilimii basarabene: repere istoriografice

În primul paragraf al tezei sunt cercetate două probleme majore: prima vizează mentalitatea, în general, tratarea în istoriografie și metodologia de cercetare a acesteia, a doua – evoluția statutului social-economic al nobilimii din Basarabia sub regim de dominație țarist în istoriografia modernă și contemporană.

Comunitățile istorice, care s-au succedat de-a lungul timpului au săvârșit nu numai fapte, instituții, ci au acumulat și transmis un „bagaj mental”, sub forma de amintiri, concepții, idealuri, norme, obiceiuri etc. [45, p. 10]. Un rol important în cercetarea mentalităților l-au avut istoricii francezi Marc Bloch și Lucien Febvre, fondatorii Școlii Analelor. Aceștia au pledat pentru o studiere complexă a faptelor oamenilor, [15, p. 12-13], iar domeniul „istoriei mentalităților s-a validat prin lucrări aplicate de mare finețe și rafinament” [47, p. 32], investigații care s-au aprofundat și îmbogățit prin problematici și noțiuni (*utilaj mental, climat mental, stare de spirit sau comportament mental*) menite să deschidă calea cercetărilor către modul în care oamenii gândesc, imaginează, acționează și se integrează în comunități. Ulterior, abordarea istoriei prin prisma mentalităților a fost continuată de cea de a doua generație a Școlii Analelor (F. Braudel, R. Aron, P. Veyne), care au pus bazele istoriei experimentale, orientate spre noi subiecte istorice: de la climă la alimentație și de la gen la viața privată, direcționând cercetarea spre o *istorie totală*, un loc aparte revenind antropologiei, psihologiei istorice, dar mai cu seamă mentalităților [47, p. 90-93]. Pentru a treia generație a istoricilor de la Annales (J. Delumeau, P. Chaunu, J. Le Goff, M. Vovelle, F. Lebrun), istoria a devenit cu predilecție o disciplină socioculturală dispusă să releve deopotrivă structurile mentale perene, aspecte legate de familie, vârste și evenimente ale vieții, de credințele populare sau de profilul elitelor [45, p. 31; 47, p. 93-96].

Actualmente, în spațiul românesc tratarea istoriei prin prisma mentalităților se realizează în câteva centre. În acest sens menționăm centrul de la Iași ghidat de profesorul Al.F. Platon și Seminarul de Antropologie Istorică fondat de profesorii Toader și Simona Nicoară la Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca. Una dintre constatările realizate în acest domeniu de distinși profesori este că fiecare grup social, precum nobilimea, burghezia și-a „fabricat” imagini exaltând rolul său istoric și poziția în societatea globală, și-a „sondat” trecutul și și-a proiectat viitorul, și-a exprimat

aspirații, idealuri specifice, adică s-a definit prin intermediul acestor reprezentări [45, p. 62]. Totodată, istoricii nominalizați au demonstrat că mentalitățile au următoarele trăsături: *colective*, extrem de *stabile*, *ireductibile*, *ierarhice* [51, p. 17-18]. Analizând procesul de metamorfoză a mentalității, S. Nicoară a argumentat că acesta se produce la întrunirea a trei elemente de bază: climatul mental, conjuncturile mentale și contagiunea mentală [45, p. 65-67].

În teză autorul a demonstrat că mentalitatea este un concept complex cu tratări diverse în istoriografie. În linii generale, mentalitatea este produsul dezvoltării istoriei de durată, fiind formată dintr-un ansamblu/sistem ce cuprinde toate formele de manifestare a conștientului unei colectivități, precum și cele de manifestare a subconștientului acesteia (atitudini, comportamente; viziuni asupra vieții, religiei, timpului, spațiului, identității și alterității etc; imaginarul social: mitul, utopia, simbolurile etc.). Din anii '60 ai secolului XX mentalitatea devine o temă prioritară de cercetare a istoricilor din majoritatea statelor.

Problema privind evoluția nobilimii din Basarabia sub dominație țaristă, a statutului ei social-economic și a mentalității colective în istoriografie a fost tratată tangențial. În secolul al XIX-lea au apărut lucrări cu caracter general despre situația istorico-geografică, statistică a Basarabiei (A. Zașciuk [63], P. Batiușkov [59], N. Lașkov, L. Berg etc.). Tangențial, în aceste lucrări este menționată problema nobilimii din regiune, fiind prezentate unele date statistice cu privire la numărul nobililor locuitori ai Basarabiei la o anumită etapă, date despre încadrarea boierimii dintre Prut și Nistru în rândurile nobilimii ruse, despre statutul deținut de boieri până la anexare și schimbările intervenite după 1812. În aceeași perioadă unele aspecte privind nobilimea din teritoriul dintre Prut și Nistru au fost tratate de către reprezentanții elitei intelectuale basarabene (Z. Arbore [8], P. Crușevan [66], A.N. Crupenschi [65]). Deși unele dintre aceste lucrări au fost scrise la comanda și sub influența administrației țariste, ele prezintă interes în studierea nobilimii din Basarabia din considerentul că oferă anumite detalii despre această stare socială, dar mai ales pentru faptul că prezintă o poziție, o atitudine a autorilor (și ei nobili) față de anumite probleme legate de istoria Basarabiei, inclusiv de istoria nobilimii.

După unirea Basarabiei cu România, în perioada anilor 1918-1940 au apărut studii, articole și monografii care tratează diferite aspecte ale istoriei Basarabiei, cum ar fi cele semnate de I. Nistor [50], Al. Boldur, Șt. Ciobanu, P. Cazacu, P. Haneș, L. Boga etc. Una dintre constatările autorilor interbelici este că nobilimea din Basarabia a fost supusă în cea mai mare măsură procesului de rusificare. Totodată, istoricii Al. Boldur și P. Cazacu prezintă exemple care atestă că nobilimea din Basarabia pleda pentru păstrarea specificului regiunii, pentru limba română [16, 17, 18]. Șt. Ciobanu în lucrările sale analizează implicarea nobilimii basarabene în viața culturală a Basarabiei, punând accentul pe aspecte din viața cotidiană și cultural-artistică a acesteia [19]. Istoria nobilimii din Basarabia sub regim de dominație țarist a fost studiată de istoricul

Gh. Bezviconi [12], care a publicat lucrări și articole consacrate acestei categorii sociale. Autorul abordează diferite subiecte: de la situația generală a nobilimii din Basarabia la istoria particulară a unor nobili care s-au manifestat în viața politică, economică, culturală a Basarabiei, fiind accentuată lupta pentru promovarea conștiinței naționale. Autorul a realizat studii consacrate stabilirii spiței genealogice a unor nobili basarabeni, de exemplu a boierilor Cazimir, Tufescu, Ralli-Arbore, Stroiescu, Sturdza etc. Totodată, Gh. Bezviconi [13] analizează nobilimea din Basarabia prin prisma modului de viață al acesteia, indicând averile deținute de ea, specificând activitatea cotidiană, studiile, bibliotecile pe care le deține și muzica pe care o ascultă, dar și implicarea în rezolvarea problemelor societății.

Astfel, în teză s-a constatat că autorii lucrărilor publicate în perioada interbelică, care abordează tematica nobilimii din Basarabia țaristă, au afirmat ideea că boierimea basarabeană este elementul social care a fost supusă masiv procesului de rusificare. La fel, se remarcă că aceasta și-a păstrat, în pofida politicii de rusificare promovate de administrația țaristă, propria identitate, optând pentru menținerea legislației locale, a tradițiilor și obiceiurilor populației autohtone etc.

În istoriografia din perioada sovietică, istoria nobilimii din Basarabia sub dominație țaristă a fost analizată prin prisma prezentării nobilimii ca principal deținător de proprietăți funciare și ca asupritoare a țăranilor de pe moșiile sale. Istoricii Ia. Grosul [61], V. Zelenciuk [64] au realizat o analiză a dinamicii numerice a populației din Basarabia în secolul al XIX-lea și a principalelor categorii sociale din Basarabia.

Actualmente, în Republica Moldova cercetătorii abordează cele mai diverse aspecte din viața nobilimii basarabene din secolul al XIX-lea. Importante studii referitoare la problema nobililor din Basarabia semnează istoricii moderniști V. Tomuleț [56, 57], S. Bacalov [9, 10], M. Danilov [20], D. Poștarencu [52], care analizează procesul de confirmare a nobleței de către unele familii de nobili, precum și încadrarea reprezentanților nobilimii în sistemul administrativ țarist, pledarea nobililor autohtoni pentru menținerea limbii române, implicarea acestora în viața cultural-literară a regiunii etc. Pornind de la analiza conflictelor dintre nobilii familiei Sandulache și Iordache Tomuleț cu locuitorii târgului Lăpușna, cercetătorul V. Tomuleț a realizat, în premieră, un studiu în care este analizată mentalitatea moșierilor și a țăranilor basarabeni în primele decenii după anexarea teritoriului dintre Prut și Nistru la Rusia [57].

Probleme legate de statutul politico-juridic și de sistemul de proprietate a nobilimii după anexarea teritoriului dintre Prut și Nistru la Imperiul Rus sunt analizate și de cercetătoarele V. Samoilencu, V. Văcăraș; aspecte privind încadrarea nobilimii basarabene în sistemul comercial întâlnim în lucrările cercetătorului A. Emilciuc; sistemul administrativ – în investigațiile cercetătorului S. Cornea; tendința de păstrare a autonomiei Basarabiei – în lucrările istoricului A. Agachi; implicarea nobilimii din Basarabia în mișcarea de eliberare

națională – în cercetările realizate de Gh. Negru, I. Negrei, I. Varta, O. Turtuneanu; unele aspecte privind viața cotidiană (prin prisma studierii cotidianului în orașul Chișinău) – în lucrările semnate de L. Sava; atitudinea nobilimii față de unele revolte ale țăranilor de pe teritoriile supuse administrației țariste – în cercetările lui I. Gumenăi.

Studierea istoriografiei problemei abordate în teză permite autorului să concluzioneze că până în prezent lipsesc lucrări speciale în care ar fi fost făcută o analiză temeinică a statutului politic, social-economic și a mentalității nobilimii din Basarabia în timpul regimului țarist, iar în cele prezente au fost întreprinse doar unele tentative de a studia întreg spectrul vieții nobilimii din Basarabia în perioada dominației țariste.

În teză s-a constatat că analiza gradului de cercetare a temei propuse spreinvestigare demonstrează că evoluția statutului și a mentalității nobilimii basarabene sub regim de dominație țarist nu a constituit obiectul unui studiu special. Referiri la această problemă s-au făcut doar tangențial în lucrările de sinteză consacratevieții social-economice în Basarabia în secolul al XIX-lea. Aceste constatări au și determinat autorul să aleagă respectiva tematică ca obiect de studiu în acest demers științific.

1.2.Sursele temei de cercetare

Pentru a realiza obiectivele preconizate, autorul a utilizat diverse surse istorice accesibile, care pot fi clasificate, convențional, în două categorii mari: a) surse inedite de arhivă și b) surse publicate.

Sursele inedite care conțin informații prețioase pentru studierea problemei propuse spre investigare sunt documentele depozitate în fondurile Arhivei Naționale a Republicii Moldova. Unul dintre principalele fonduri utilizate în procesul cercetării este Fondul 88 (inventarele 1 și 2) – *Fondul Adunării Deputaților Nobilimii din Basarabia*, care conține informații cu privire la nobilimea dintre Prut și Nistru între anii 1812 și 1918. Documentele fondului nominalizat conțin informații referitoare la istoria vieții publice și private a nobilimii din Basarabia. Dosarele din fondul la care se face referire conțin și informații despre: activitatea Adunării Deputaților Nobilimii din Basarabia, procesul de confirmare a titlurilor nobiliare, modalitatea încadrării nobilimii basarabene în sistemul administrativ civil, militar, educațional din Imperiul Rus, evoluția proprietății funciare nobiliare din Basarabia în secolul al XIX-lea, relațiile dintre nobilime și alte categorii sociale, statutul nobililor sub regim de dominație țarist, viața cotidiană a nobililor basarabeni între anii 1812 și 1873 etc. Informații deosebit de utile ce vizează istoria nobilimii din Basarabia în secolul al XIX-lea conțin și documentele depozitate în Fondul 89 – *Fondul mareșalului regional al nobilimii din Basarabia*, în Fondul 2 – *Fondul Guvernatorului civil/militar al Basarabiei (1812-1918)*, în Fondul 8 – *Fondul Oficiului gubernial al afacerilor țărănești din Basarabia (1868-1892)*.

Informații prețioase despre evoluția numerică a nobilimii din Basarabia sub dominație țaristă pot fi identificate în documentele depozitate în Arhiva de Stat din regiunea Odesa și în Arhiva Istorică de Stat din Rusia, puse autorului la dispoziție de profesorul Valentin Tomuleț.

Sursele publicate utilizate în procesul de cercetare a evoluției statutului politic, social-economic și a mentalității nobilimii din Basarabia sub regim de dominație țarist însumează: documente oficiale (legi și decizii ale instituțiilor imperiale, regionale/guberniale, diferite recensăminte); dări de seamă, memorii ale funcționarilor ruși; culegeri de documente care reflectă încadrarea nobilimii basarabene în sistemul imperial rus; surse narative; informații ale călătorilor străini; presa periodică. Din categoria documentelor oficiale/guvernamentale emise de către administrația imperială rusă, gubernială/regională, din care fac parte legi, instrucțiuni, regulamente, sunt de menționat cele publicate în Colecția completă de legi ale Imperiului Rus [71, 72]. Acestea conțin informații generale referitoare la statutul nobilimii din Imperiul Rus, precum și un șir de legi specifice nobililor din Basarabia, legi cu privire la relațiile dintre nobili și țărani, care, de fapt, prezintă politica imperială promovată față de dvorenime în calitate de categorie socială principală în Imperiu.

Un rol important în cercetarea statutului și mentalității nobilimii din Basarabia au dările de seamă, memoriile reprezentanților administrației imperiale referitoare la situația din regiune. În acest sens de menționat volumul de înscrisuri selectat de Comitetul statistic regional al Basarabiei, apărut sub îngrijirea lui A.N. Egunov în anii '60 ai secolului al XIX-lea [62], recensămintele populației din Imperiul Rus [70], în care, deși este descrisă, în general, situația din Basarabia sub ocupație țaristă, se face referire și la situația nobilimii din regiune/gubernie. Totodată, o parte din funcționarii care au exercitat anumite funcții în Basarabia sau care au fost trimiși pentru a cerceta situația în regiune au lăsat mărturii prețioase. Dintre aceștia pot fi menționați A.Mihailovski-Danilevski, F.Wighel [60], S.Urusov [73] ș.a. Studiarea lucrărilor ce le aparțin permite a atesta că ele conțin date cu referire la nobilimea din Basarabia, informații despre comportamentul, atitudinile, pozițiile, vestimentația, ocupațiile ei etc., iar constatățile acestor funcționari servesc drept suport solid în studierea evoluției statutului social-economic și a mentalității acestei categorii sociale.

Din colecțiile de documente care prezintă informații despre nobilimea din Basarabia sub regim de dominație țarist prezintă importanță colecția de documente editată de Gh.Bezviconi [12], care cuprinde informații cu privire la actele prezentate de nobilii din Basarabia în procesul de confirmare a nobleței, precum și înseși documentele prezentate de cele peste 100 de familii de nobili Comisiei pentru confirmarea titlului nobiliar în Basarabia, din 1821.

Un izvor important în studierea mentalității, în special prin prisma alterității, sunt rapoartele și relatările călătorilor străini. Scopurile diferite ale vizitelor (fie ele diplomatice, militare sau

cultural-religioase), subiectivismul călătorilor străini și-au lăsat nemijlocit amprenta asupra calității și cantității informației. Impresii frapante ale călătorilor sunt cuprinse în voluminoasele lucrări ale lui Gh. Bezviconi, N. Iorga, V. Panapol, P.P. Panaitescu, G. Oprescu, precum și în volumele care adună toate mențiunile călătorilor străini despre Țările Române publicate de Academia Română sau de călătorii înșiși. Aceste mărturii ale călătorilor străini profilează impresiile privind nobilimea din Moldova și Muntenia de la sfârșitul secolului al XVIII-lea – secolul al XIX-lea: modul ei de viață, moravurile, tradițiile, comportamentele, atitudinile etc., caracterul acestor mărturii purtând, desigur, amprenta statutului de „străin”.

În acest context, autorul ajunge la concluzia că drept surse de cercetare ale temei pot servi documentele de arhivă, de rând cu creațiile literare ale epocii (romane, povestiri, poezii, memorii, mărturii ale călătorilor străini), iar ca obiecte de cercetare – vestigiile culturii materiale (bijuterii, podoabe, obiecte de uz casnic, mobilier, case boierești, conace etc.). Totodată, s-a constatat că există surse inedite de arhivă, de rând cu cele publicate, care constituie o bază izvoristică suficientă pentru realizarea obiectivelor prezentei lucrări.

2. NOBILIMEA DIN BASARABIA ÎN CONTEXTUL VIEȚII POLITICE ȘI SOCIAL-ECONOMICE A IMPERIULUI RUS

2.1. Politica administrației imperiale ruse privind acordarea titlurilor nobiliare

Până la anexarea teritoriului între Prut și Nistru la Imperiul Rus, starea socială privilegiată a fost boierimea, care dispunea de funcții, proprietăți funciare și de un statut politic și economic preferențial. Datorită acestui statut privilegiat, boierimea a demonstrat o mentalitate distinctă, atât prin modul de viață, vestimentație, locuințe, petrecerea timpului liber etc., cât și prin comportamente, atitudini și reprezentările manifestate față de alte categorii sociale și etnii, față de procesele și evenimentele istorice care aveau loc în țară și peste hotare.

Alte caracteristici întrunea *dvorenimea* rusă, care constituia categoria socială privilegiată a societății ruse și se caracteriza printr-o dependență totală față de *Putere*, pentru că elementul definitoriu al nobleței era nu proprietatea, ci serviciul: toți cei ce „serveau” fiind considerația o posedă [56, p. 428-429]. Două documente reglementau drepturile, privilegiile și obligațiunile *dvorenimii* ruse ca categorie socială. Ne referim, în primul rând, la *Tabelul rangurilor* adoptat de țarul Petru I în 1722, care plasa fiecare persoană în cele 14 ranguri militare, civile sau de la Curte. Al doilea document – *Decretul imperial despre drepturile, libertățile și privilegiile dvorenimii* reglementa statutul *dvorenimii* ruse care a fost acordat acestei stări sociale, la 21 aprilie 1785, de împărăteasa Ecaterina a II-a. Nobilimea rusă se împărțea, conform acestui document, în două categorii: a) ereditară (titlu de nobil fiind acordat la dispoziția personală a suveranului, datorită serviciului militar sau civil etc.) și b) personală (titlul nu putea fi transmis prin ereditate, nu dădea

dreptul de a moșteni moșiile părinților împreună cu țărani aflați pe aceste pământuri, de a se înscrie în societăți nobiliare) [56, p. 408]. Astfel, dvorenimea rusă era una dintre categoriile sociale de bază existente în Imperiul Rus, având un statut special, ceea ce a favorizat formarea unei mentalități specifice ei.

În teză autorul a demonstrat că aceste două sisteme de noblețe (românesc și rus) s-au intersectat în Basarabia după anexarea acesteia la Imperiul Rus, fapt ce s-a reflectat în politica imperială față de boierimea locală, categorie privilegiată din regiune și, respectiv, asupra evoluției statutului politic, social-economic și a mentalității acesteia. Dualitatea acestor două sisteme poate fi evidențiată analizând *Regulamentul organizării administrative a regiunii Basarabia* din 29 aprilie 1818. Conform Regulamentului, categoria socială a boierilor din Basarabia a fost egalată în drepturi cu dvorenimea rusă, cu păstrarea concomitentă a drepturilor, privilegiilor și rangurilor deținute până la anexare [71, т. XXXV, 1818, № 27357, c. 222-281].

Totodată, pentru a putea beneficia în continuare de privilegiile și drepturile tradiționale specifice acestei categorii sociale, nobilimea din Basarabia a fost pusă în situația de a-și confirma și reconfirma pe parcursul secolului al XIX-lea noblețea. La baza confirmării statutului erau puse două documente de bază. Conform *Hrisovului lui Constantin Mavrocordat* din 1734, erau recunoscuți ca nobili toți acei care au primit rangul moldovenesc de la *vel Logofăt* până la *treti Logofăt* [12, p. 17-18]. Al doilea document, care, în viziunea autorului, era mult mai important decât primul și luat în considerare, fiind *Decretul despre drepturile, libertățile și privilegiile dvorenimii*, adoptat de împărăteasa Ecaterina a II-a, făcându-se în special referire la articolul 92, în care erau enumerate documentele ce făceau dovada incontestabilă a nobleței [71, т. XXII, 1785, № 16187, c. 354-358]. Prioritatea acestui Decret se explică prin faptul că documentele prevăzute în articolul enunțat *supra* se refereau în special la serviciile realizate de petiționarul însuși sau de strămoșii acestuia față de administrația țaristă.

Practic, începând cu anul 1821 și pe parcursul secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea, reprezentanții nobilimii basarabene au fost nevoiți să-și confirme și reconfirme în permanență noblețea, iar deciziile luate de Adunarea Deputaților Nobilimii din Basarabia au fost supuse unui proces de revizuire. În acest scop, în anul 1834, în baza deciziei Senatului din 30 mai, în Basarabia a fost instituită Comisia pentru revizuirea deciziilor Adunării Deputaților Nobilimii din Basarabia, iar la 29 ianuarie 1845 administrația țaristă a adoptat o nouă lege care se referea la confirmarea Cărții Genealogice a neamurilor nobiliare din Basarabia [72, т. XX, 1845, № 18678, 1846, c. 150-151]. Aceste legi au determinat revizuirea titlului de nobil acordat tuturor persoanelor incluse în Cartea Genealogică a neamurilor nobiliare din Basarabia. Ca urmare, unii deținători ai titlului de nobil trebuiau să prezinte noi documente care să confirme proveniența nobiliară, alții în genere au fost lipsiți de acest titlu [4, d. 323].

La fel, în teză autorul a demonstrat că prin politica de confirmare a titlurilor nobiliare în Basarabia administrația țaristă a tins să încadreze alogenii în rândul nobilimii, fapt dovedit de numărul impunător de dosare depozitate în Fondul *Adunării Deputaților Nobilimii din Basarabia* al Arhivei Naționale a Republicii Moldova, care se referă la reprezentanții funcționarilor ruși, ai șleahței poloneze și ai altor alogeni care au prezentat documente ce confirmau noblețea (de exemplu, familiile Petrașevski, Borșevski, Brodescu, Soltovski, Celinski, Berezovski, Afanasi, Cerneșevski, Prohnițki, Mihnevici, Eitner, von Metlercamf etc.) [3, d. 74, 127, 136, 140, 150, 179; 4, d. 372, 375]. În procesul de confirmare a nobleței, în special a alogenilor, o importanță deosebită avea prezentarea formularului de serviciu, a diferitelor diplome și decorații etc., acestea servind ca dovadă a serviciului și credinței manifestate față de Împărat și de Imperiul Rus. Ulterior, urmașii nobilimii autohtone trebuiau să prezinte, în special începând cu anii '40-'50 ai secolului al XIX-lea, aceleași „*formulare de credință*” pentru confirmarea nobleței [3, d. 1907, d. 1902, d. 1910, d. 1967].

În concluzie se constată că prin politica de confirmare a nobleței administrația țaristă a tins să controleze starea socială de vârf a societății, să-și creeze o bază socială care urma să susțină și să promoveze politica imperială în teritoriul nou-anexat. Totodată, țarismul urmărea scopul ca nobilimea basarabeană să conștientizeze faptul că posibilitatea de a beneficia de toate drepturile și privilegiile specifice acestei categorii sociale este determinată de calitatea serviciului de credință și supușenie față de Imperiu și Maiestatea Sa Împăratul, de care ea urma să dea dovadă. În același timp, administrația țaristă nu a ezitat să disperseze această categorie socială prin acceptarea alogenilor în rândurile nobilimi basarabene. Aceste procese, susține autorul, au consolidat acel climat psihologic care a dus la schimbarea mentalității nobilimii basarabene, transformând-o (de multe ori, în aparență) într-o categorie socială devotată politicii promovate în regiune. De fapt, această politică a dus la dublarea personalității nobililor: o ipostază avea aceasta ca reprezentant al nobilimii ruse, adică în viața publică, și cu totul altă ipostază avea în viața privată.

2.2. Statutul politico-juridic și social-economic al nobilimii basarabene

Începând cu anul 1818, boierii din Basarabia au căpătat un statut dualist, confirmat în anul 1828: *pe de o parte*, ei beneficiau de drepturile și privilegiile specifice nobilimii ruse, iar, *pe de altă parte*, își păstrau statutul social deținut până la anexare. În realitate, nobilimea din Basarabia a fost nevoită să-și apere în permanență drepturile sale, pentru că acest dualism a avut un caracter controversat; ca urmare, în multe situații nobilii basarabeni erau defavorizați, nu beneficiau nici de vechile privilegii, nici de cele noi, specifice nobilimii ruse.

O constatare făcută în istoriografia românească este că după anexarea Basarabiei la Imperiul Rus nobilimea din regiune s-a folosit de prerogativele specifice statutului de nobil rus, încadrându-se în sistemul administrativ regional și imperial, în diferite organe: Administrația

regională, Serviciul de Asistență Publică, Adunarea Deputaților Nobilimii, Serviciul Sanitar, Secția de Arhitectură, Procuratura Regională etc., considerent din care în lucrare au fost analizate drepturile și privilegiile deținute de nobilii basarabeni după anexare și modul în care acestea erau respectate de către administrația rusă.

Faptul că boierii din Basarabia erau dezavantajați își găsește confirmare în multiplele memorii, cereri, scrisori depuse de aceștia pentru a-și apăra privilegiile. Un exemplu semnificativ în acest sens derivă din informația Guvernatorului Civil al Basarabiei din 31 iulie 1826, în care se constată că nobilii basarabeni întâlneau greutăți la încadrarea în serviciul militar din cauza că documentele ce atestau noblețea lor nu au fost confirmate de Departamentul de Heraldică [3, d. 208, f. 2-2 verso]. Totodată, nobilimea basarabească nu beneficia pe deplin nici de drepturile acordate dvorenimii ruse. În acest sens a apărut problema privind posibilitatea nobililor din Basarabia de a deține țărani șerbi pentru necesitățile vieții personale și pentru efectuarea muncilor casnice. Examinând această problemă, Senatul a hotărât ca nobililor din Basarabia care dețin proprietăți funciare în alte gubernii sau regiuni ale Imperiului Rus să li se permită să aibă în posesie, ca și în Basarabia, pentru necesitățile vieții personale și pentru muncile casnice țărani șerbi, dar cu condiția să nu-i impună să lucreze pământul. Totodată, s-a stabilit că acelor nobili basarabeni care nu dețin proprietăți în alte gubernii sau regiuni ale Imperiului Rus le este interzis dreptul de a avea în posesie țărani iobagi [72, т. XVIII, часть 1, 1843, № 16619, с. 134]. Observăm iarăși că, deși sunt recunoscuți ca dvoreni, aceștia nu beneficiază pe deplin de drepturile și privilegiile specifice acestei categorii sociale. Mai mult ca atât: de acest drept puteau beneficia acei nobili ruși care urmau să primească sau să cumpere proprietăți funciare în Basarabia.

Analiza situației privind proprietățile funciare din Basarabia, la momentul anexării, permite autorului să constate că boierimea din regiunea nou-anexată avea concentrate în mâinile sale mari latifundii. Cele mai mari latifundii și moșii aparțineau familiilor nobiliare: Balș, Bașotă, Donici, Cantacuzin, Catargi, Crupenschi, Millo, Paladi, Rosetti, Râșcan, Sturdza etc. Totodată, administrația țaristă a tins să disperseze etnic marii proprietari de pământ, încât, pentru merite deosebite față de dinastia Romanovilor, în Basarabia au fost împroprietăriți cu mii de desetine de pământ numeroși funcționari civili și militari ruși [36, p. 19-20]. Pe lângă faptul că foarte multe proprietăți au fost acordate străinilor, o parte a nobilimii a pierdut proprietățile din cauza datoriilor la stat. Riscul de a pierde moșiile era alimentat de lipsa de resurse financiare și umane pentru lucrarea pământului. În plus, dat fiind faptul că în Basarabia nu exista o instituție bancară, nobilii erau nevoiți să apeleze la cămătari [68, p. 38]. Astfel, autorul ajunge la concluzia că prin politica promovată în Basarabia administrația imperială rusă tindea să schimbe componența etnică a proprietarilor funciari, precum și să reducă importanța acestei categorii sociale în plan economic.

Generalizând cele expuse, se conchidecă după anexarea teritoriului dintre Prut și Nistru la Imperiul Rus statutul politico-juridic și social-economic al nobilimii basarabene a suferit schimbări. Boierimea basarabească, *de jure*, a obținut un statut avantajos, beneficiind atât de privilegiile specifice boierimii din Principatul Moldova, cât și de cele ale dvorenimii ruse; *de facto*, însă, ea nu a beneficiat pe deplin de niciunul din aceste statute. Administrația țaristă a tins să minimalizeze rolul nobilimii în viața politică și economică, astfel încât funcțiile principale erau deținute de funcționari ruși sau de nobili basarabeni dar controlați de reprezentanții administrației ruse. Deciziile importante pentru Basarabia în viața politică și economică veneau de la Odesa și Sankt Petersburg, ceea ce, desigur, a influențat mentalitatea nobilimii. În viziunea autorului, politica țaristă în domeniul economic a afectat, și mai mult mentalitatea nobilimii, deoarece mulți dintre reprezentanții nobililor basarabeni, deținători ai unor proprietăți funciare impunătoare, au ajuns să-și piardă moșiile, acestea nimerind în mâinile străinilor.

2.3. Dinamica și structura etnică a nobilimii din Basarabia

După anexarea teritoriului dintre Prut și Nistru la Imperiul Rus s-au produs schimbări în dinamica și structura etnică a nobilimii basarabene. În primii ani după anexare numărul nobililor, a scăzut de la 836 persoane în 1817 la 712 persoane în 1828. Cauzele acestei reduceri au fost, în viziunea autorului, în primul rând, obligația proprietarilor, conform Tratatului de pace de la București, de a face alegerea: să locuiască în Moldova și să-și piardă proprietățile în Basarabia sau să treacă în noua regiune rusească și să-și păstreze moșiile pe acest teritoriu. Ca rezultat mulți boieri au ales să rămână în dreapta Prutului, alții au trimis doar un reprezentant al familiei lor în noua regiune anexată. O altă cauză a fost politica imperială promovată față de nobilimea din regiune privind acordarea titlurilor nobiliare. Astfel, în rezultatul activității Comisiei de confirmare a nobleței, precum și a Adunării Deputaților Nobilimii, nu tuturor doritorilor li se recunoștea noblețea, iar reprezentanții boierimii autohtone întâlneau dificultăți la adunarea actelor doveditoare a nobleței. În următoarele decenii se înregistrează o dinamică pozitivă a numărului de nobili în teritoriul dintre Prut și Nistru. Dacă conform datelor Recensământului populației din Basarabia la 1817 în regiune existau 836 de nobili, în anul 1861 erau înregistrați 8659 de nobili, iar spre sfârșitul secolului al XIX-lea numărul lor a crescut până la 21863, inclusiv nobili ereditari – 11773 persoane (53,9%) și nobili personali – 10090 (46,1%). Această creștere nu s-a realizat pe cale demografică. Ea s-a dovedit a fi rezultatul politicii promovate de administrația țaristă de a li se acorda persoanelor alogene, fidele Imperiului Rus, titluri nobiliare, fapt ce a avut ca consecință schimbarea componenței etnice a nobilimii. Dispersarea etnică a nobilimii este identificată și în baza Recensământului populației din 1897, unde sunt prezentate date despre limba vorbită de nobilimea din Basarabia. Conform datelor indicate în recensământ, din cei 11774 de nobili

ereditari înregistrați în 1897 în gubernia Basarabia 7374 (62,6%) au declarat ca limbă maternă limba rusă, iar 2602 (22,1%) – limbile ce aparțin familiei de limbi romanice, în special limba română. Un număr mare, în raport cu vorbitorii de alte limbi, identificăm pentru nobilii care au indicat ca limbă maternă limba poloneză – 1521 (12,9%) [70, c. 226-242].

Astfel, în aparență, administrația țaristă a acordat nobilimii basarabene un statut privilegiat; în realitate, scopul acesteia a fost de a o deznaționaliza, rusifica și dispersa.

3. MENTALITATEA NOBILIMII DIN BASARABIA SUB REGIM DE DOMINAȚIEȚARIST

3.1. Imaginarul identității și alterității în mediul nobilimii basarabene

În teză autorul a consemnat că nobilimea din Basarabia reprezenta grupul elită al societății. Manifestarea identităților acesteia (națională, socială, de gen etc.) a constituit unul dintre pilonii de bază ai evoluției acestui teritoriu sub regim de dominație țarist. Studiarea acestui aspect al problemei se înrădăcește și mai mult, căci prin actul din 1812 a fost afectat mediul cultural-istoric, tradițional, din Basarabia, în regiune formându-se un nou climat spiritual, social și cultural [39, p. 24], iar administrația țaristă prin politica promovată în regiune a tins să modifice identitățile atât ale nobilimii, cât și ale celorlalte categorii sociale ale populației din Basarabia.

Manifestări ale identității naționale a nobilimii basarabene. În procesul de studiere a manifestărilor identității naționale a nobilimii basarabene s-a ținut cont de specificul acestei categorii sociale. Puterea, ierarhia, statutul, averea, luxul etc. își faceau loc cu încredere printre valorile acestei stări sociale, de multe ori fiind prioritare față de cele naționale, ceea ce de fapt era specific și pentru boierii din Principatele Române, iar ulterior și pentru cei din Basarabia. După anexarea teritoriului pruto-nistean, o parte din boierime a plecat peste Prut, vânzându-și moșiile (proces care este tratat ca o formă de manifestare a identității naționale a românilor), alții, din contra, s-au stabilit cu traiul în noua regiune, încercând să se încadreze în serviciul administrativ țarist și depuneau jurământ de credință, manifestând afecțiune față de statul și monarhul rus.

În teză autorul concluzionează că administrația țaristă a tins să influențeze imaginărilor identității nobilimii din Basarabia. Una dintre acțiunile realizate în acest sens a fost politica de uniformizare, „disciplinare” [21, 49] și rusificare a nobilimii printr-un sistem elaborat de reglementări care vizau instruirea, promovările (decorații, premii, diplome și ranguri), mediile și acțiunile publice. Procesul de încadrare a nobilimii din Basarabia în viața imperiului și tendința administrației țariste de a distruge tot ceea ce însemna identitate etnicăromânească s-a manifestat și prin schimbările numelui de familie. D.C. Moruzi prezintă exemple de rusificare a numelui: „Iancu fiul lui jupan Nicolae, Pâine rece, devenea Ivan Nicolaevici Tverdohleb; Niță al lui Agapie Dumitriu – Nikita Agafonovici Dimitrov, iar Gheorghe Rotaru devenea Kolesnikov și așa mai

departe” [41, p. 54]. Totodată, schimbarea moravurilor, tradițiilor și obiceiurilor nobilimii din Basarabia se produce în anii '30 ai secolului al XIX-lea, când apare o nouă generație a boierimii, născută și educată în Basarabia sub influența spiritului rusesc. Despre schimbarea generațiilor și, odată cu aceasta, a viziunilor, atitudinilor menționa nobilul P.Crușevan, care susținea că cu trecerea timpului „bătrânii și bătrânele, care plângeau la auzul *Doinei*, au dispărut”, iar noua generație, ocupând locurile lor, a uitat treptat „și de ei, și de *Doină*” [66, p. 116].

O altă idee demonstrată în cadrul tezei este că pentru nobilimea basarabeană în secolul al XIX-lea statutul social și interesele economice a fost un obiectiv prioritar, iar identitatea și afinitatea etnică era un instrument de promovare frecventă a propriilor interese, de apărare a propriilor drepturi și libertăți. Acțiunile desfășurate de nobilime aveau un profund iz național și promovau valorile naționale și conștiința de neam. Faptul că nobilimea basarabeană a manifestat pe întreg parcursul perioadei de dominație țaristă sentimente naționale, specifice identității sale române, putem observa din numeroasele conflicte ce au avut loc între nobilime și funcționarii ruși din cauza că nobilii păstrau pentru păstrarea limbii materne, a legislației moldovenești etc. Dovadă a faptului că nobilii basarabeni își păstrau identitatea națională românească, chiar dacă se încadrau în serviciul imperial, este și păstrarea titlurilor vechi boierești pe care le dețineau până la anexare.

Un mod de a-și apăra identitatea a fost încercarea nobililor din Basarabia de a edita ziare, reviste în limba română. Un fenomen de excepție pentru istoria presei basarabene îl constituie încercările întreprinse între anii 1846 și 1848 de un grup de nobili basarabeni de a obține dreptul de a edita un ziar, o gazetă particulară cu titlul *Românul* [20, p. 27]. Timp de 10 ani (1856-1865) se discuta chestiunea scoaterii de sub tipar la Chișinău, sub egida lui Ion Dabija, a unei reviste în limba română [16, p. 90-95]. Ulterior, sunt cunoscute intențiile nobililor basarabeni Constantin Cristi și Nicolae Cassode a fonda în anii '60 ai secolului al XIX-lea o tipografie românească în Basarabia [20, p. 33]. Ideea a fost realizată abia în 1905, când a fost fondat ziarul *Basarabia*, avându-l ca redactor-șef pe Emanuil Gavriliță.

Un alt argument că nobilimea basarabeană opta pentru valorile naționale este și faptul că în anii 1862-1863 în Basarabia exista o grupare boierească, care, cu ocazia revoltei antițariste din Polonia, din anul 1863, „visa să restabilească nația moldovenească în Basarabia, în vederea apropiării circumstanțelor care ar da nației dreptul de a cere unirea cu Moldova” [17, p. 113]. Din ea făceau parte: frații Alexandru și Carol Cotruță, frații Casso, frații Ioan și Constantin Cristi, Cazimir Constantin.

În teză autorul a demonstrat că, în pofida eforturilor administrației țariste de a promova tradițiile și cultura imperială rusă, nobilimea din Basarabia și-a păstrat identitatea manifestând-o în multiple situații. Astfel, la balul dat în 1862, în cinstea plecării guvernatorului Fanton de

Verayon, s-au făcut auzite sunetele horei vechi moldovenești, în care s-au avântat, cu lacrimi în ochi, chiar și cei mai în vârstă [14, p. 63-64]. Aceeași situație este descrisă și de Constantin Stere, relatând despre un botez în familia unui nobil, acesta susținea că după ce lăutarul Lemeș a cântat o hora „Petrache Bârsianu din Boroseni, uitându-și fumurile de mareșal al nobilimii din împărăția rusă, porunci să semai cânte o doină moldovenească” [55, p. 9].

O parte dintre reprezentanții nobilimii din Basarabia au promovat ideile naționale și și-au manifestat nemulțumirea față de regimul țarist prin creațiile artistice. Ideile naționale, ca un leit-motiv, le întâlnim în operele semnate de C.Stamati, M.Donici, I.Sârbu, T.Vârnav, Gh.Gore, D.C. Moruzi etc. Prin urmare, acești reprezentanți ai nobilimii basarabene autohtone au promovat și au păstrat tradițiile naționale ale populației din Basarabia, manifestate prin realizările lor în viața politică, socială și culturală. Dezideratul acestora era cel al unirii, de a vedea o Românie întregită între Tisa și Nistru, înglobând în cuprinsul ei Basarabia, Bucovina, Transilvania și Banatul, de a putea vorbi, citi și a scrie românește [16, p. 169].

Manifestări ale identității sociale în mediul nobilimii din Basarabia: De rând cu identitatea etnică atestăm frecvent și manifestări ale identității sociale. Nobilimea, în calitate de elită a societății, se identifica drept o comunitate aparte în cadrul unui stat, superioară celorlalte categorii sociale. Drepturile și privilegiile de care beneficia nobilimea basarabeană au și determinat diferența dintre această categorie socială și alte stări existente în spațiul dintre Prut și Nistru.

Relațiile dintre nobili și țărani sunt un exemplu elocvent în acest sens. Acestea erau relații dintre nobil ca proprietar funciar și țăran ca cel care lucra pe moșia nobilului, fiind definite ca relații de supunere. Cercetătorul Valentin Tomuleț a analizat tensiunile dintre nobili și țărani, cauzate de creșterea cuantumului diverselor prestații la care erau obligați țăranii, manifestate sub două forme: pasivă (plângeri și reclamații) și activă (fuga de pe moșii, refuzul de a îndeplini prestațiile și a plăti impozitele, nesupunerea față de autorități, incendierea conacurilor moșierești, mișcările de tip haiducesc etc.) [57]. Desigur, aceste proteste ale țărănimii, dosarele intentate contra nobililor reflectă, direct și indirect, atitudinea nobililor față de țărani, primii identificându-se ca reprezentanți ai unei elite care beneficiază de un statut, de drepturi, privilegii, de moșii și alte averi.

Totodată, informațiile despre protestele țărănimii față de moșieri au la bază documentele elaborate de către administrația țaristă care încerca să găsească o explicație a trecerii țărănilor peste Prut. Funcționarii ruși susțineau în rapoartele lor că boierii/nobilii aveau o atitudine negativă față de țărani. Desigur, aceștia treceau cu vederea faptul că țăranii români se temeau în primul rând de reinstaurarea șerbiei în Basarabia, care a fost anulată prin reformele lui Constantin Mavrocordat în Țările Române (1746, 1749) și care se menținea în Imperiul Rus. Totuși, în teză autorul demonstrează că relația dintre boieri și țărani are un specific al său. Acel sentiment de insecuritate, specific unor epoci ale istoriei poporului român, analizat de profesorul T.Nicoară, este ceea ce-i unește, pentru că atât țăranii,

cât și boierii, au avut de suferit în urma multiplelor războaie care au avut loc în spațiul românesc. În atitudinile și comportamentele boierilor/nobililor față de țărani se indentifică acea grijă, responsabilitate pentru viața și existența acestora. Legătura dintre țărani și nobili a continuat după 1812. Odată cu anexarea teritoriului de către Imperiul Rus apare încă un punct de legătură comun – nemulțumirea față de regimul de dominație țarist. Nobilii nu erau indiferenți față de situația țăranilor. Spre exemplu, în urma secetei de la începutul anilor '30 ai secolului al XIX-lea, țăranii din unele localități, în special din județele Bender și Akkerman, sufereau de foame, deoarece nu se ajungea pâine. Atunci, mai mulți reprezentanți ai nobilimii au manifestat dorința „de a avea grijă de locuitorii de pe moșiile lor care nu au mijloace de existență, asigurându-i cu alimente” [3, d. 724, f. 27-28]. Această grijă a nobilimii față de țărani se explică, în viziunea autorului, prin teama de a rămâne fără brațe de muncă pe moșiile pe care le stăpânea, precum și prin nemulțumirea față de politica țaristă.

Totodată, nobilii basarabeni recunosc capacitatea țăranilor de a-și păstra identitatea națională. În viziunea lui D.C. Moruzi, țăranul este temelia neamului, pentru că a dat dovadă de rezistență etnică de neînchipuit în satele basarabene, pentru că „țăranul din 1905 e tot țăranul din 1812. Neclintit a trecut... prin ademenirea interesului și prin urgia cnutului, fără a-și pierde limba nici obiceiurile” [42, p. 90].

La fel, în teză s-a constatat că manifestările identității sociale a nobilimii basarabene făceau vădite în relațiile cu țiganii. Unul dintre privilegiile care li s-a păstrat boierilor din Basarabia, după adoptarea *Regulamentului privind organizarea regiunii Basarabia la 1818*, a fost dreptul de a-și păstra țiganii [*a se vedea* detaliat: 56, p. 621-623, 627]. Țiganii erau percepuți de către nobilii basarabeni drept niște ființe care trebuiau să fie mereu la dispoziția lor și să slujească îndeplinindu-le orice capriciu. Referindu-se la statutul social al țiganilor, precum și la modul de viață a acestora, Teodor Vârnăv, relatând despre viața pe care o ducea în casa moșului său Tudorachi Ciurea, menționa că „Safta țiganca era cel mai iubit predmăt al meu în casa Ciurii” [58, p. 19]. Or, cu tot atașamentul său față de această persoană, T.Vârnăv nu vede în țiganca Safta o ființă umană, ci o consideră obiect. Nobilii considerau țiganii niște „unelte vorbitoare”, cu care puteau face ceea ce-și doreau.

Astfel, nobilimea basarabeană avea un statut social privilegiat în comparație cu alte categorii sociale existente pe teritoriul Basarabiei. Aceasta avea drepturi politice, deținea proprietăți funciare, iar locuințele, vestimentația, studiile, modul de petrecere a timpului liber erau radical diferite de ale altor categorii sociale, care nu aveau nici dreptul, dar nici posibilitatea de a-și permite să ducă un mod de viață asemănător cu cel al nobililor.

În concluzie autorul constată că identitatea nobilimii din Basarabia este una complexă, de fapt ca și a oricărei persoane, grup, comunitate; ea reprezintă o simbioză a intereselor personale, a drepturilor și privilegiilor de care se bucura această categorie socială. Deși opta pentru conștiința de

neam, valorile naționale, statutul nobilimii basarabene o diferenția de alte categorii sociale. Aceste concepte despre *Sine* și despre *Celălalt* au dat naștere, în opinia autorului, anumitor comportamente specifice acestei stări sociale, care au contribuit la realizarea unor evenimente ce au marcat într-o anumită măsură viața poporului basarabean, deci și istoria Basarabiei.

3.2. Viziune asupra lumii: reprezentări, atitudini, valori, influențe (specifice nobilimii basarabene)

Reprezentările colective sunt o suită de concepții, viziuni, mituri comune, care comunică valori, aspirații, idealuri, gesturi, simboluri la care se raportează fiecare membru al unei comunități [45, p. 160], iar schimbarea acestora se produce parțial în cadrul unui proces dedurată. Metamorfoza reprezentărilor comunităților nobiliare din arealul românesc la sfârșitul secolului al XVIII-lea – începutul secolului al XIX-lea a fost influențată de conflictele militare ruso-austro-turce. Acestea au adus în Principatele Române trupe rusești și austriece care aveau un alt mod de viață în raport cu cel cotidian. Spațiul tradițional devenea astfel marcat de prezențe și experiențe noi, limitele geografice erau fracturate, iar contactul cu *Celălalt* obliga la o tensionare a cunoașterii tradiționale și la o încorporare a noilor informații în acord cu elaborarea de reprezentări specifice. Inițial, cel puțin la finele secolului al XVIII-lea, noii-veniți au fost întâmpinați cu speranță, datorită dublei dimensiuni, antiotomane și creștine, a percepției celor două imperii la nivelul mentalității colective din societatea românească a celor două Principate [40, p. 22]. Reprezentări specifice și pentru boierimea din acest spațiu, care a început să colaboreze cu administrația imperială rusă și cu cea habsburgică, pentru a lichida regimul fanariot. Totodată, pe lângă înrădăcinarea reprezentării despre „spațiul creștinilor” și a politiciii de apărare a creștinilor ortodocși din Balcani, promovată de administrația imperială rusă, boierimea căuta alianță cu acel puternic pentru a-și putea apăra și asigura „un spațiu mai apropiat de sufletul ei” – casa, moșiile, familia. Ulterior, ideea politiciii de apărare a „spațiului creștin” de către Imperiul Rus și-a pierdut din conotație și putere, pentru că nobilii își reconcepeau viziunile și atitudinile, găsind alți pretendenți care să-i ajute în asigurarea spațiului vital. Ezitarea boierilor moldoveni, după anexarea Basarabiei, se explică, consideră autorul, prin faptul că ei nu au conștientizat pe deplin că teritoriul dat a fost ocupat, pentru că nu puteau „creștinii să ocupe pe alți creștini”. Iar staționarea armatei ruse de ocupație devenise într-o oarecare măsură o normalitate, după atâtea războaie ruso-austro-turce.

Revenind la populația dintre Prut și Nistru, în teză se constată că după 1812 aceasta a fost nevoită, rămânând pe același teritoriu, să se încadreze într-un nou stat cu alte legi și sistem politic, social-economic și cultural. În aceeași situație erau și boierii care aveau moșii întinse în Basarabia, dar nu locuiau pe ele, ci le dădeau în arendă, având reședințele lor în Iași sau în

interiorul țării. După anexare, după ce s-a instituit hotarul pe Prut, o parte din ei, legați de interese politice sau materiale, se strămutaseră în Basarabia [41, p. 59].

Astfel, după 1812 boierii care își stabilesc reședința în noua regiune rusească încep să-și construiască case, conace, castele, pentru a-și asigura un spațiu considerat confortabil. Desigur, în pofida avantajelor și privilegiilor acordate de noua administrație, această ruptură de spațiul natal este simțită pe tot parcursul regimului de dominație țarist. În acest context, casa și moșia sunt spații menite să asigure siguranță și confort. Este de menționat și faptul că nobilii care au rămas în Basarabia vroiau ca anume în casa lor să se oprească vreun funcționar civil sau un militar (desigur, de rang mai înalt), pentru a demonstra „fidelitate și supușenie” față de Împărăția Rusă, urmărind, totodată, să-și facă noi „prieteni”. Un al treilea scop al nobililor care își construiau case în Chișinău era ca să organizeze în ele baluri și alte activități distractive la care să se adune toată elita. Iar odată cu desfășurarea acestora proprietarii caselor sperau să obțină considerația și recunoștința administrației țariste. Un spațiu al siguranței pentru nobilimea basarabeană erau, susține autorul, și moșiile acestora, care reprezentau și o unitate economică, pentru că aduceau anual un venit anumit, important pentru întreținerea și asigurarea existenței familiei boierești. Perceperea moșiei drept o sursă de venit era o componentă a nobleței, de care ținea cont administrația țaristă la recunoașterea titlurilor nobiliare.

De fapt, analiza viziunilor nobilimii basarabene față de diferite aspecte ne permite să identificăm o dublă ipostază a nobililor. Pe de o parte, identificăm un nobil care manifestă credință față de administrația țaristă prin felul cum își amenajează și stăpânește *Spațiul* său, cum își planifică și petrece *Timpul* său, un nobil care tinde spre modernizare și acceptă în casa sa ultimele „mode” promovate de funcționarii ruși sau împrumutate din Occident. Această ipostază este frecvent întâlnită la oraș. Pe de altă parte, identificăm ipostaza (de multe ori în persoana aceluiași nobil) caracteristică nobilimii din mediul rural, sau felul cum nobilii se manifestă pe moșiile lor prin viziunile lor tradiționaliste, mai puțin supuse schimbărilor din societate. Caracteristic pentru nobilimea din provincie este conservatorismul și tradiționalismul: *pe de o parte*, acesta frâna într-o anumită măsură procesul de adaptare la noile condiții de viață, iar, *pe de alta*, permitea păstrarea normelor morale seculare, a sistemului de valori specific acestei categorii sociale [74, p. 66].

Astfel, viziunile nobililor basarabeni au fost influențate de regimul de dominație țarist, pentru că aceștia au fost rupți de la un spațiu cu propriu sistem politic, economic, social și cultural, cu propriile valori și încadrați într-un alt *Spațiu*, unde se promova politica de rusificare și de omogenizare a popoarelor cuprinse în Imperiul Rus.

3.3. Sensibilități, moravuri, modele cotidiene și mondene ale nobilimii basarabene

În paragraful dat s-a demonstrat că printre cercetările care decodifică importante schimbări mentale, culturale, sociale și religioase operate de-a lungul istoriei, sunt cele care se referă la *loisir* – timpul alocat distracției, jocului, sărbătorii și odihnei [46, p. 8]. După cum susține prof. T. Nicoară, orice societate, oricât de asediată de pericole, beneficiază uneori de momente de liniște, relaxare, resemnare. Jocul, distracția sunt și ele prezente în viața tuturor societăților, chiar și a celor mai serioase sau a celor mai panicate [48, p. 27], reprezentând *modelele cotidiene* și *mondene* specifice unei categorii sociale.

Respectiv, și în cazul nobilimii din Basarabia, în pofida anexării teritoriului dintre Prut și Nistru, a războaielor ruso-turce (1806-1812, 1828-1829, 1853-1856), aceasta își petrecea timpul liber așa cum își dorea, avându-și propriile *modele cotidiene și mondene*, care erau infiltrate în mentalitatea ei. Importanța acestor *modele* derivă din influența pe care o exercitau asupra comportamentului, atitudinilor, viziunilor nobilimii. Totodată, politica de rusificare și de „disciplinare” promovată de administrația rusă față de boierimea română a avut ca rezultat impunerea unor modele noi, care trebuiau respectate pentru a dovedi credința și supușenia față de Împărat și statul rus. Deși nobilimea își manifesta unele sentimente, dorințe și trăiri în activitatea publică, adică în funcțiile administrative pe care le exercita, totuși adevărata istorie a sensibilităților, a *loisir*-ului nobililor din Basarabia o putem urmări în dependență de modul în care reprezentanții acestei categorii sociale petreceau timpul liber, care erau cărțile lor preferate și revistele la care se abonau, ce muzică preferau să asculte și în care dansuri se avântau cu mai mult elan, cum își petreceau serile și care erau distracțiile lor.

Unul dintre modelele înrădăcinate în mentalitatea nobilimii a fost nivelul înalt de educație, realizat atât prin deschiderea unor instituții de învățământ pentru copiii de nobili, cât și prin plecarea acestora la studii în alte orașe imperiale. Studiile făcute în instituțiile de învățământ țariste și, respectiv, funcțiile deținute în administrația imperială au dus la schimbarea comportamentului, moravurilor, ideilor etc. nobilimii din Basarabia. Această schimbare a fost condiționată de faptul că atât în instituțiile de învățământ din Basarabia, cât și în cele imperiale în care își făceau studiile copiii nobililor, se desfășura un proces de rusificare. Administrația țaristă tindea să educe viitorii funcționari civili și militari credincioși Statului. Tinerii nobili, studiind timp de până la 5 ani în astfel de instituții de învățământ, se întorceau în Basarabia cu noi viziuni, idei și percepții față de evenimentele politice și social-economice care se desfășurau în țară și peste hotare. Totodată, aceștia reveneau și cu noi vestimentații, comportamente și preferințe [24, p. 123-132].

În acest model conceptual – de a avea o educație deosebită – un loc aparte revenea lecturii cărților; or, pentru majoritatea nobililor era prestigios să dispună de cărți de ultimă modă, și de biblioteci. Cărțile prezente în biblioteca unui nobil vădeau atitudinile, accepțiunile și viziunile lui

politice etc. Pentru Basarabia cărțile existente în bibliotecile nobililor aveau o importanță și mai mare, pentru că după instaurarea sistemului de cenzură pătrunderea cărților de peste Prut (din Țările Române, Europa Occidentală) era pusă sub un control foarte strict. Iar prezența în bibliotecile particulare a cărților de peste Prut denotă că, deși nobilimea basarabeană era influențată de politica țaristă, totuși tindea să fie în pas cu noutățile literare din Europa secolului al XIX-lea.

Astfel, în societatea nobiliară a Basarabiei s-a menținut *modelul* unei educații alese, manifestat prin lectura cărților, ziarelor, revistelor, cunoașterea limbilor străine și realizarea studiilor. Metamorfoza acestui model constă în faptul că până la anexare copiii boierilor erau educați acasă, iar după 1812 atât administrația țaristă, cât și înșiși nobilii au tins să încadreze copiii lor în instituții de învățământ. Avantaje erau prevăzute pentru ambele părți; astfel, administrația țaristă putea controla sistemul educațional și contribui la dezvoltarea unor persoane fidele intereselor imperiale, iar copiii de nobili aveau posibilitatea de a se încadra mai ușor în serviciul militar și civil imperial, precum și de a obține titluri conform Tabelului rangurilor existent în Imperiu.

Totodată, în această perioadă erau la modă formele de distracție în grup, scopul principal fiind ca participanții să se bucure de compania celorlalți și astfel să se creeze o stare relaxantă [38, p. 52]. Astfel, balurile, vizitele, seratele literare, plimbările în grup etc. devin pe parcursul secolului al XIX-lea acele *modele* cotidiene și mondene ale nobilimii, care erau o îmbinare a celor moștenite din secolul al XVIII-lea și a proceselor de modernizare și disciplinarizare implementate de administrația rusă. Nobilii din Basarabia aveau deja conceput în imaginarul lor acest model al petrecerii timpului liber, nu urmau decât să-l înrădăcineze, cu atât mai mult că acesta era specific și dvorenimii ruse, iar administrația țaristă îl susținea într-o oarecare măsură. De fapt, organizarea balurilor era susținută și de administrația țaristă, mai ales că acestea erau văzute ca acțiuni de caritate sau ca activități unde nobilii puteau să-și dovedească credința și devotamentul față de Împărat. Iar ideea promovată de istoriografia rusă precum că boierii din regiune erau o categorie de oameni înapoiți, „poznați”, care nu prea aveau închipuire despre „bal”, „mazurcă” și „modă europeană”, este discutabilă. În teză s-a constatat că, până la 1812, și pentru spațiul românesc erau specifice balurile și moda europeană, iar după anexare boierii care au rămas în teritoriul dintre Prut și Nistru nu aveau decât să continue distracțiile lor, respectând noile reguli specifice pentru societatea rusă [11, p. 53-69]. Spre exemplu, la întâlnirile între nobili, la care participau și funcționari ruși, era obligatoriu să se interpreteze cântecul „*Боже, Царя храни*”, iar din toastele ridicate primul era pentru Împărat, al doilea pentru familia împărătească și al treilea pentru Imperiu, sau: din anii '20 ai secolului al XIX-lea la mesele nobilimii basarabeane încep „să-și facă loc” mâncărurile specifice rușilor – „clătitele” și sărbătorile rusești – *maslenița*.

Astfel, în Basarabia secolului al XIX-lea se produc o serie de metamorfoze la nivelul sensibilităților, moravurilor și modelelor cotidiene și mondene existente în mediul nobilimii

basarabene. Cauzele acestor schimbări au fost multiple. În primul rând, felul de a fi al acestei categorii sociale, împrumutând de la alte comunități obiceiuri, tradiții etc. pe care le-a infiltrat în modelele sale, ceea ce a rezultat cu o sinteză, un melanj a mai multor modele ce aparțin diferitelor comunități. Prin politica promovată în regiune administrația țaristă a tins să modifice modelele culturale și sociale existente, pentru a le detașa de cele naționale proprii boierimii române. Totodată, este necesar să luăm în considerare și spiritul general european al secolului al XIX-lea, atunci când se desfășura modernizarea și laicizarea societăților, iar odată cu aceasta având loc și schimbarea priorităților spirituale și culturale [44, p. 5-11].

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

În urma cercetărilor realizate privind evoluția statutului și mentalității nobilimii din Basarabia, autorul consideră că scopul și obiectivele demersului său științific au fost realizate, concluziile generale fiind următoarele:

1. Analiza lucrărilor, accesibile la problema tezei, demonstrează că până la momentul actual nu există vreo lucrare sau un studiu monografic care ar analiza evoluția statutului și mentalității nobilimii din Basarabia sub influența regimului de dominație țarist în perioada anilor 1812-1873 în toată complexitatea lor.

2. Studiarea documentelor inedite de arhivă și a celor publicate i-a permis autorului să analizeze evoluția statutului nobilimii din Basarabia sub regim de dominație țarist; acestea prezintă nobilul din Basarabia în diferite ipostaze, astfel oferind posibilitatea de a studia mentalitatea lui, felul de a gândi, a se comporta, îmbrăca, mânca etc., poziția și atitudinea lui față de diferite instituții, evenimente etc., altfel spus – felul său de a fi.

3. La momentul anexării teritoriului dintre Prut și Nistru, boierimea Principatului Moldova reprezenta o categorie socială superioară, care deținea principale funcții în stat, cele mai mari proprietăți funciare și, de cele mai multe ori, putea să se mândrească cu o spiță genealogică veche. Datorită acestor caracteristici, boierimea și-a creat o mentalitate proprie, manifestându-se atât prin modul de viață, vestimentație, locuințe, petrecerea timpului liber etc., cât și prin pozițiile în viața politică, atitudinile și reprezentările manifestate față de alte categorii sociale și popoare, față de procesele și evenimentele istorice care derulau în țară și peste hotare.

4. După anexarea Basarabiei la Imperiul Rus, țarismul a căutat să-și creeze în regiune o bază socială care să susțină politica administrației imperiale și să fie un punct de atracție pentru alți creștini din Balcani, din care considerent în primii ani după anexare a încercat să cooptezezele locale și să le integreze în nobilimea și în birocrăția rusă. Fapt ce s-a materializat prin adoptarea *Regulamentului privind administrarea regiunii Basarabia din 1818*, care prevedea egalarea boierimii din Basarabia cu dvorenimea rusă – categorie socială privilegiată a societății ruse,

dependentă în mare parte de Putere, deoarece elementul definitoriu al nobleței era nu proprietatea, ci serviciul față de administrația țaristă [22, p. 5-34].

5. Politica de acordare a titlului de nobil în regiune a avut o conotație dublă: pe de o parte, acordarea titlurilor nobiliare elitei aristocratice de pe teritoriul dintre Prut și Nistru după anexare a fost una dintre politicile de bază imperiale promovate de administrația țaristă; pe de altă parte, boierii, boiernașii, funcționarii etc. au tins să beneficieze cu orice preț de titlul de dvorean. În procesul de confirmare a nobleței administrația țaristă a susținut încadrarea în rândurile nobilimii din Basarabia a persoanelor din alte categorii sociale, inclusiv a alogenilor, pentru că acest beneficiu/avantaj oferit de țarism avea ca rezultat crearea unei *nobilimi noi* devotate și credincioase administrației țariste [23, p. 183-190; 30, 231-249].

6. *De jure*, nobilimea basarabeană a beneficiat de un statut privilegiat acordat prin Regulamentul privind administrarea Basarabiei din 1818, conform căruia nobililor din regiune li se acordau aceleași drepturi și privilegii de care beneficia nobilimea rusă, cu păstrarea concomitentă a rangurilor și a statutului deținute până la anexare. *De facto*, însă, nobilimea din Basarabia a fost limitată atât în drepturile specifice dvorenimii ruse, cât și în cele specifice boierimii române. Pe parcursul secolului al XIX-lea nobilii din Basarabia au optat pentru obținerea dreptului de a beneficia pe deplin de statutul deținut de ei, atât în plan politico-juridic, cât și social-economic, ca argument fiind numeroasele scrisori, cereri, memorii care elucidează acest aspect [34, p. 51-87].

7. Pe parcursul secolului al XIX-lea se înregistrează o dinamică pozitivă a nobilimii. Conform datelor din 1817, în regiune existau 836 de nobili, iar la sfârșitul secolului al XIX-lea numărul lor a crescut până la 21863. Această creștere s-a realizat atât pe cale naturală, cât și grație politicii administrației țariste de a oferi titluri nobiliare persoanelor alogene, credincioase Imperiului Rus, proces care s-a soldat cu schimbarea componenței etnice a nobilimii.

8. Nobilimea basarabeană avea multiple identități, precum: identitatea etnică, socială, de gen, confesională etc.; în dependență de acestea erau și deciziile luate de către nobili, comportamentul, poziția acestora față de alte categorii sociale, alte etnii etc. Or, nobilimea din Basarabia reprezenta grupul elitar al societății; astfel, manifestarea identităților acesteia a constituit unul dintre pilonii de bază ai evoluției acestui teritoriu sub regim de dominație țarist [27, p. 9-18; 28, p. 119-134].

9. Războiul ruso-turc din 1806-1812, soldat cu anexarea teritoriului dintre Prut și Nistru la Imperiul Rus, a afectat reprezentările despre spațiu, căci în concepțiile tradiționale anume *Spațiul* este cel ce asigură stabilitate, alcătuiind o geografie sacră în concepția fiecăruia, iar afectarea acestuia produce și schimbări în mentalitate. După 1812, boierii stabiliți în Basarabia au început să-și construiască case, conace, castele, urmărind două scopuri: *pe de o parte*, asigurarea unui *Spațiu* confortabil pentru ei și familia lor, unde aceștia să se simtă liberi și adevărați stăpâni, iar,

pe de altă parte, pentru a stabili relații cu administrația țaristă, încât locuințele nobililor din centrul regional Chișinău sau din alte orașe deveneau sedii ale organelor administrației imperiale, gazde pentru funcționarii civili sau militari, mijloc de a demonstra „fidelitate și supușenie” noului regim, precum și pentru a-și face noi „prieteni”.

10. În rezultatul influenței exercitate de regimul țarist asupra nobilimii din Basarabia, precum și al procesului de modernizare și laicizare a societății, pe parcursul secolului al XIX-lea în mentalitatea acestei categorii sociale s-au produs schimbări. Caracteristic procesului de schimbare a mentalității este păstrarea acelor structuri stabile (arhetipuri), care se perindează din generație în generație, fapt ce a rezultat pentru nobilimea basarabeană cu dublarea de cele mai multe ori a personalității acestei categorii sociale. Astfel, identificăm crearea unei duble ipostaze: *pe de o parte* – un nobil cu o mentalitate schimbată, pe care îl vedem prezent în instituțiile administrației țariste sau la alte activități ale vieții publice, unde se manifestă ca persoană, cu idei avansate, după ultima modă, aflat, de obicei, în serviciu imperial, față de care manifestă credință și supușenie; *pe de altă parte* – un nobil (de multe ori în aceeași persoană) care continuă aceleași modele mentale menținute prin intermediul memoriei colective, pe care le manifestă în primul rând pe moșiile sale, în viața privată, personală, departe de „ochii” administrației țariste [35, p. 313-323].

Problema științifică soluționată constă în cercetarea și reconstituirea unei imagini complexe a nobilimii din Basarabia în perioada anilor 1812-1873, fiind analizată evoluția statutului politic, social-economic și a mentalității acestei categorii sociale sub influența politicii promovate de administrația țaristă.

Recomandări: Cercetările realizate demonstrează că studierea problemei privind mentalitatea unei comunități este o parte importantă în cercetarea istoriei, iar analiza impactului regimului de dominație țarist asupra statutului și mentalității nobilimii din Basarabia a deschis noi fapte relevante, a explicat anumite procese istorice din istoria spațiului pruto-nistrean. Considerent din care este recomandabilă:

- Continuarea cercetărilor axate pe evoluția statutului și mentalității nobilimii din Basarabia sub regim de dominație țarist, ca temă necercetată până în prezent în istoriografia din Republica Moldova;
- Extinderea cadrului cronologic până la 1918, pentru a putea sesiza mai adânc metamorfozarea mentalității acestei categorii privilegiate a societății;
- Studierea impactului regimului de dominație țarist asupra statutului și mentalității altor categorii sociale, cum ar fi: boiernașilor, mazililor, ruptașilor, dar și a păturilor inferioare ale societății: țăranilor de stat, coloniștilor, țăranilor moșierești, pentru a completa lacunele din istoria modernă a Basarabiei.

BIBLIOGRAFIE

1. Arhiva Națională a Republicii Moldova (ANRM), Fondul 2 – *Fondul Guvernatorului civil/militar al Basarabiei (1812-1918)*, inv. 1, d. 3643, 4467A.
2. ANRM, Fondul 8 – *Fondul Oficiului gubernial al afacerilor țărănești din Basarabia (1868-1892)*, inv. 1, d. 21, 36, 61, 67, 76, 86, 87, 88, 104, 136.
3. ANRM, Fondul 88 – *Fondul Adunării Deputaților Nobilimii din Basarabia*, inv. 1, d. 43, 74, 76, 94, 99, 97, 98, 101, 104, 105, 107, 108, 109, 110, 111, 115, 126, 127, 136, 140, 143, 150, 160, 167, 179, 197, 198, 208, 210, 225, 252, 253, 260, 268, 270, 271, 277, 278, 307, 328, 340, 351, 352, 354, 389, 399, 405, 408, 411, 418, 422, 429, 433, 438, 445, 446, 451, 464, 464, 470, 486, 488, 489, 495, 513, 538, 553, 565, 570, 606, 624, 663, 668, 670, 719, 754, 756, 757, 769, 785 796, 819, 826, 850, 869, 915, 935, 970, 971, 997 (partea I și II), 998 (partea I și II), 1001, 1022, 1023, 1046, 1047, 1051, 1064, 1066, 1070, 1079, 1080, 1102, 1113, 1126, 1142, 1172, 1183, 1205, 1262, 1264, 1284, 1285, 1297, 1356, 1462, 1482, 1507, 1513, 1536, 1561, 1572, 1902, 1910, 1926, 1965, 1967, 1978.
4. ANRM, Fondul 88 – *Fondul Adunării Deputaților Nobilimii din Basarabia*, inv. 2, d. 15, 53, 54, 55, 56, 57, 118, 124, 129, 130, 137, 178, 277, 302, 308, 317, 320, 322, 323, 325, 340, 342, 347, 351, 354, 352, 354, 359, 360, 365, 372, 373, 375, 378, 380, 381, 382, 384, 390, 411, 426, 446 512, 569, 608, 1284.
5. Arhiva Istorică de Stat din Rusia, Fondul 1263 – *Fondul Comitetului de Miniștri*, inv.1 d.1708, d. 1858, d. 2017, d. 2185.
6. Arhiva de Stat din Regiunea Odesa, Fondul 3 – *Fondul Comitetului Statistic principal al Novorosiei*, d. 50, 76.
7. Agachi A. Poziția nobilimii basarabene față de tentativele funcționarilor țariști de a suprima autonomia Basarabiei în anii 1813-1815. În: Akademos (Chișinău), 2015, nr. 3 (38), p. 117-122.
8. Arbore Z. Basarabia în secolul al XIX-lea. București: Institutul de Arte Grafice Carol Gobl, 1899. 790 p.
9. Bacalov S. Aspecte istorico-genealogice referitoare la neamul boieresc al Hânceștilor (Hâncul). În: Buletinul Științific al Tinerilor Istoric. Serie Nouă. (Chișinău), 2012, nr. I (VI), p. 67-102.
10. Bacalov S. Boierimea Țării Moldovei la începutul Epocii Moderne (secolul al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea) (I). În: RIM, 2010, nr. 1, p. 45-61.
11. Bîrlădeanu V. Societatea de curte rusă: de la Petru I la Ecaterina II. În: CAI (Cluj-Napoca), 2014, Anul XII, nr. 1-2 (24-25), p. 53-67.
12. Bezviconi Gh. Boierimea dintre Prut și Nistru. Actele Comisiei pentru cercetarea documentelor nobilimii din Basarabia, la 1821. Vol. I. București: Fundația Regele Carol I, 1940. 341 p.
13. Bezviconi Gh. Profiluri de ieri și de azi. Articole. București: Editura Librăriei Universitare I. Cărăbaș, 1943. 336 p.
14. Bezviconi Gh. Semimileniul Chișinăului. Chișinău: Museum, 1996. 96 p.
15. Bloch M. Pleoară pentru istorie. / Traducere de G. Cîpăianu. Cluj-Napoca: Tribuna, 2006. 232 p. <https://www.scribd.com/document/41303201/Marc-Bloch-Pleoară-Pentru-Istorie>(vizitat:11.07.2016).
16. Boldur Al. Basarabia Românească. București: Carpați, 1943. 188 p.
17. Boldur Al. Istoria Basarabiei. Vol. II. Chișinău: Timpul, 2016. 270 p.
18. Cazacu P. Moldova dintre Prut și Nistru, 1812-1918. Iași: Viața Românească, s.a. 352 p.
19. Ciobanu Șt. Basarabia: populația, istoria, cultura. București/Chișinău: Clio/Știința, 1992. 157 p.
20. Danilov M. Presă și cenzură în Basarabia. Documentar. (Secolul al XIX-lea – începutul secolului XX), (Dindosarele secrete ale arhivelor guberniale din Chișinău). Chișinău: Pontos, 2012. 208 p.
21. Elias N. Societatea de curte. Sociologia monarhiei și a aristocrației de curte. / Traducere din limba germană de Hans Neumann. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2011. 396 p.
22. Gherasim C. Politica administrației imperiale ruse privind acordarea titlurilor nobiliare în Basarabia în prima jumătate a secolului al XIX-lea. În: Analele Universității „Dunărea de Jos”, Seria 19, Istorie. Tom XVI, 2017, Galați, p. 5-34. ISSN 1583-7181.
23. Gherasim C. Confirmarea titlurilor nobiliare de către boierimea din Basarabia în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Familia de nobili Frunzetti. În: Tyragetia. Istorie. Muzeologie. Anuarul Muzeului Național de Istorie a Moldovei. Serie nouă. Vol. VII (XXII), nr. 2. Chișinău, 2013, p. 183-190. ISSN 1857-0240.
24. Gherasim C. Aspecte privind încadrarea copiilor de nobili din Basarabia în sistemul de învățământ imperial rus. În: Tyragetia. Istorie, Muzeologie, Vol. IX (XXIV), nr. 2. Chișinău, 2015, p. 123-132. ISSN 1857-0240.
25. Gherasim C. Încadrarea șleahței poloneze în rândurile nobilimii Basarabene pe parcursul secolului al XIX-lea (Cazul familiilor de nobili Celinski și Cernilev/Cernelevschi). În: Studia Universitatis

- Moldavie. Revistă științifică a Universității de Stat din Moldova, Seria „Științe umanistice”, Anul IX, 2015, nr. 4 (84), p. 110-116. ISSN 1811-2668.
26. Gherasim C. Aspecte privind influența legislației țariste asupra statutului nobilimii din Basarabia în prima jumătate a secolului al XIX-lea. În: Tyragetia. Istorie, Muzeologie, Vol. X (XXV), nr. 2, Chișinău, 2016, p. 173-186. ISSN 1857-0240.
  27. Gherasim C. Identitatea socială în meidul nobilimii din Basarabia în secolul al XIX-lea. În: Tyragetia. Vol. XI [XXVI], nr. 2, Istorie. Muzeologie. Chișinău, 2017, p. 9-18. ISSN 1857-0240.
  28. Gherasim C. Identitatea națională a nobilimii basarabene sub regim de dominație țarist. În: Studia Universitatis Moldaviae. Seria „Științe umanistice”, 2017, nr. 4 (104), p. 60-70, ISSN 1811-2668..
  29. Gherasim C. Neamul de nobili Măcărescu. În: Studii de arhondologie și genealogie. Vol. I. Chișinău, 2013, p. 119-134. ISBN 97-9975-80-826-2.
  30. Gherasim C. Familia de nobili Leonard. În: Studii de arhondologie și genealogie. Vol. II. Chișinău, 2014, p. 231-249. ISBN 978-9975-87-017-7.
  31. Gherasim C. Aspecte privind implicarea fiicelor de nobili la studii. În: Studii de arhondologie și genealogie. Vol. II. Chișinău, 2014, p. 26-42. ISBN 978-9975-87-017-7.
  32. Gherasim C. Încadrarea alogenilor în rândurile nobilimii din Basarabia în secolul al XIX-lea (Familia Eitner). În: Materialele Conferinței științifice internaționale „Perspectivele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației”, 5 iunie 2015, Cahul. Vol. II (Universitatea de Stat din Cahul „B.P. Hasdeu”), p. 297-301. ISBN 978-9975-914-98-7.
  33. Gherasim C. Contribuția nobililor la deschiderea instituțiilor de învățământ în Basarabia. În: Materialele Conferinței științifice „Integrare prin cercetare și inovare”, Chișinău, 2015, p. 9-12. ISBN 978-9975-71-704-5.
  34. Gherasim C. Varietatea litigiilor în care era implicată nobilimea din Basarabia în prima jumătate a sec. al XIX-lea. În: Studii de arhondologie și genealogie. Vol. III. Chișinău, 2015, p. 57-81. ISBN 978-9975-3102-2-2.
  35. Gherasim C. Festivități reflectate în documentele timpului: vizita țarului Alexandru I la Chișinău. În: Orizonturi medievale și moderne în istoria românilor. Economie, Societate, Politică, Cultură, Istoria Științei. În onoarea profesorului Demir Dragnev. Chișinău, 2016, p. 313-323. ISBN 978-9975-4116-9.
  36. Halipa P., Moraru A. Testament pentru urmași. Chișinău: Hyperion, 1991. 176 p.
  37. Hirghiduş I. Identitate și alteritate în spațiul românesc. În: Analele Universității „Constantin Brâncuși”. Seria „Litere și Științe Sociale” (Târgu-Jiu), 2010, nr. 3, p. 147-158.
  38. Horn I. Forme de distracție maghiare în epoca modernă timpurie. În: CAI (Cluj-Napoca), anul VI, 2007, nr. 1-2(10-11), p. 45-56.
  39. Jarcuțchi I. Comisia Gubernială științifică a arhivelor din Basarabia (sfârșitul secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea). Chișinău: Bons Offices, SRL, 2012. 272 p.
  40. Mihai N. Revoluție și mentalitate în Țara Românească (1821-1848). O istorie culturală a evenimentului politic. Craiova: Aius PrintEd, 2010. 358 p.
  41. Moruzi D.C. Basarabia și viitorul ei, 1812-1905. București: Tipografia ziarului Cronica, 1905. 78 p.
  42. Moruzi D.C. Rușii și Românii. Chișinău: Museum, 2001. 112 p.
  43. Negru Gh. Țarismul și mișcarea națională a românilor din Basarabia. Chișinău: Prut Internațional, 2000. 199 p.
  44. Nicoară S. Despre civilizarea moravurilor. În: Caiete de Antropologie Istorică (Cluj-Napoca), 2011, Anul X, nr. 2 (19), p. 5-11.
  45. Nicoară S. Mentalități colective. Imaginarul social, istoria în durată lungă. Cluj-Napoca: Accent, 2009. 300 p.
  46. Nicoară S. Pentru o istorie a loisirului (editorial). În: Caiete de Antropologie Istorică (Cluj-Napoca), Anul VI, 2007, nr. 1-2(10-11) p. 7-11.
  47. Nicoară T. Clio în orizontul mileniul trei (1). Explorări în istoriografia contemporană. Cluj-Napoca: Accent, 2002. 277 p.
  48. Nicoară T. Din distracțiile de curte în țările române. Vânători și plimbări domnești în sec. XVII și XVIII. În: Caiete de Antropologie Istorică (Cluj-Napoca), Anul VI, 2007, nr. 1-2 (10-11), p. 57-78.
  49. Nicoară T. Disciplinarea socială și modernitatea – lecturi posibile. În: Caiete de Antropologie Istorică (Cluj-Napoca), Anul X, 2011, Supliment, p. 9-24.
  50. Nistor I. Istoria Basarabiei. Chișinău: Cartea moldovenească, 1991. 296 p.
  51. Platon Al.F. Societate și mentalități în Europa medievală. Iași: Editura Universității „Al.I. Cuza”, 2000. 245 p.

52. Poștarencu D. Pledarea nobilimii basarabene pentru studierea limbii române în instituțiile de învățământ. În: *Tyragetia. Istoria. Muzeologia. Seria nouă* (Chișinău), 2011, vol. V (XX), nr. 2, p. 235-244.
53. Righi N. L'héritage du fondateur ? L'histoire des mentalités dans l'école des „Annales”. În: *Le Philosophorie*, nr. 19, 2003, p.155-174.
54. Samoilenko V. Boierimea din Basarabia în secolul al XIX-lea. Statut social și juridic. În: *Frontierele spațiului românesc în context european* (Oradea), 2008, p. 178-191.
55. Stere C. În preajma revoluției. Roman. Vol. I-II. Chișinău: Hyperion, 1990. 378 p.
56. Tomuleț V. Basarabia în epoca modernă (1812-1918) (Instituții, regulamente, termeni). Chișinău: Lexon-Prim, 2014. 672 p.
57. Tomuleț V. Cronica protestelor și revendicărilor populației din Basarabia (1812-1828), vol. I și vol. II. Chișinău: CEP USM, 2007. 218 p./ 404 p.
58. Vârnav T. Istoria vieții mele. Chișinău: Elan Poligraf SRL, 2007. 80 p.
59. Батюшков П.Н. Бессарабия, историческое описание. СПб: Типография Высочайше утвержд. Товарищ. «Общественная Польза», 1892. 322 с.
60. Вигел Ф.Ф. Замечания на нынешнее состояние Бессарабии (писано в октябре 1823 года). Москва: Университетская типография, 1892. 36 с.
61. Гросул Я.С., Будак И.Г., Крестьянская реформа 60-70-х годов XIX века в Бессарабии. Кишинев: Государственное издательство Молдавии, 1956. 275 p.
62. Записки Бессарабского областного Статистического Комитета. Том III. Изданный под редакцией Д.Члена Комитета А.Н. Егунова. Кишинев: Печат. в Тип. Областного Правления, 1868. 460 с.
63. Зашчук А. Материалы для Географии и статистики России. Бессарабская область. Первая и вторая части. Санкт-Петербург: s.n., 1862, 573/261 с..
64. Зеленчук В.С. Население Бессарабии и Поднепровья в XIX в. Этнические и социально-демографические процессы. Кишинев: Штиинца, 1979. 287 с.
65. Крупенский А.Н. Краткий очерк о Бессарабском дворянстве (1812-1912), к столетнему юбилею Бессарабии. СПб, 1912. 174 с.
66. Крушеван П. Дойна. În: Ижболдина Ирина. «Живая старина» в произведениях русских литераторов Бессарабии конца XIX – начала XX вв. Кишинев, 2012, с. 115-117.
67. Морозан Вл. Дворянское Общество Бессарабии в дореформенные годы. În: *Studii de arhondologie și genealogie*, (Chișinău), vol. II, 2014, p. 8-18.
68. Морозан Вл. Из истории дворянского землевладения в Бессарабии. În: *Studii de arhondologie și genealogie* (Chișinău), vol. III, 2015, p. 33-46.
69. Накко А. Бессарабская область в историческом, экономическом и статистическом отношении (рукопись). Кишинев, 1879. (Manuscrisul se păstrează în fondul de manuscrite al bibliotecii Universității de Stat din Odesa).
70. Первая всеобщая перепись населения Российской Империи 1897 г.. III том. Бессарабская губерния (под редакцией Н.А. Тройницкаго). СПб: издание Центрального статистического комитета Министерства внутренних дел, 1905. 254 с.
71. Полное Собрание Законов Российской Империи. Собрание второе (1825-1881). СПб: Типография Второго Отделения Собственной Его Императорского Величества, 1830-1885.
72. Полное Собрание Законов Российской Империи. Собрание первое (1649-1825), СПб: Типография Второго Отделения Собственной Его Императорского Величества, 1830.
73. Урусов С.Д. Записки губернатора. Кишинев, 1903-1904 г. Москва: издание В.М. Саблина, 1907. 395 с.
74. Чахор Р. Менталитет провинциального дворянства в период общественно-политических изменений второй половины XIX века (на примере литературных произведений). Вроцлав: Creative-Commons, 2013. 200 с.

ADNOTARE

Autor: Gherasim Cristina. *Evoluția nobilimii din Basarabia sub dominație țaristă: statutul social-economic și mentalități colective (1812-1873)*, teză de doctor în istorie, Chișinău, 2018.

Structura: Introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 420 titluri, 159 pagini de text de bază. Rezultatele obținute sunt publicate în 30 de lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: Basarabia, nobilime, mentalitate, statut, regim de dominație, impact, titlu nobiliar, identitate.

Scopul lucrării constă în cercetarea evoluției statutului și a mentalității nobilimii din Basarabia sub dominație țaristă între anii 1812 și 1873.

Obiectivele lucrării rezidă în: analiza conceptului de mentalitate, precum și a problemei privind statutul și mentalitatea nobilimii din Basarabia în istoriografia modernă și contemporană; studierea politicii țariste în acordarea titlului nobiliar în Basarabia; cercetarea evoluției statutului politico-juridic și social-economic al nobilimii din regiune; analiza dinamicii și structurii etnice a nobilimii basarabene în secolul al XIX-lea; cercetarea manifestării imaginarului identității și alterității la nobilimea basarabeană; studierea impactului dominației țariste asupra reprezentărilor și viziunilor despre viață în mediul nobilimii basarabene; stabilirea evoluției modelelor cotidiene și mondene ale nobilimii basarabene pe parcursul secolului al XIX-lea.

Noutatea și originalitatea științifică își găsesc expresie în analiza, în baza surselor inedite de arhivă și a celor publicate, a problemei privind evoluția statutului și mentalității nobilimii din Basarabia sub influența regimului de dominație țarist, care până în prezent nu a fost abordată în istoriografia moldovenească.

Problema științifică soluționată constă în cercetarea și reconstituirea unei imagini complexe a nobilimii din Basarabia în perioada anilor 1812-1873, fiind analizată evoluția statutului politic, social-economic și a mentalității acestei categorii sociale sub influența politicii coloniale promovate de administrația țaristă.

Semnificația teoretică a lucrării consistă în deschiderea noilor perspective în studierea istoriei Basarabiei, a structurii etnice și sociale a populației, a politicii țariste promovate în teritoriul dintre Prut și Nistru, precum și a evoluției statutului și mentalității nobilimii basarabene în secolul al XIX-lea.

Valoarea aplicativă a lucrării este determinată de faptul că, în baza unui volum masiv de documente de arhivă, este abordat și cercetat unul dintre cele mai importante aspecte ale istoriei nobilimii basarabene – evoluția statutului acesteia: de la titlu de boier deținut în Principatul Moldova la cel de nobil rus existent în Imperiul Rus, precum și a impactului regimului de dominație țarist asupra evoluției mentalității nobilimii. Rezultatele investigației pot servi la elaborarea diverselor materiale științifice axate pe studierea istoriei nobilimii din Basarabia sub dominație țaristă. Acestea își vor găsi implementare și în procesul instructiv-educativ al studenților, masteranzilor, doctoranzilor.

Implementarea rezultatelor științifice: Rezultatele investigației de față au fost expuse și aprobate în rapoarte și comunicări prezentate la conferințe, simpozioane și seminare științifice naționale și internaționale, conținutul cărora își găsesc reflectare în peste 30 de publicații științifice.

АННОТАЦИЯ

Автор: Герасим Кристина. *Эволюция бессарабского дворянства под царским господством: социально-экономический статус и коллективный менталитет (1812-1873)*, докторская диссертация по истории, Кишинэу, 2018.

Структура: Введение, 3 главы, общие выводы и рекомендации, библиография из 420 названий, 159 страниц основного текста. Полученные результаты опубликованы в 30 научных работах.

Ключевые слова: Бессарабия, дворянство, менталитет, статус, режим господства, влияние, дворянский титул, идентичность.

Задачи работы заключаются в: анализе концепта «менталитет», а также проблемы о статусе и менталитете бессарабского дворянства в историографии; рассмотрении царской политики по отношению к присвоению дворянского титула в Бессарабии; изучении эволюции политического, юридического и социально-экономического статуса бессарабского дворянства; анализе динамики и этнической структуры бессарабского дворянства в XIX веке; изучении проявления воображаемой идентичности и своеобразности у бессарабского дворянства; исследовании влияния царского господства над представлениями и взглядами о жизни в бессарабской дворянской среде; установлении эволюции жизненных и общественных моделей бессарабских дворян на протяжении XIX века.

Новизна и научная оригинальность состоят в анализе, на основе архивных и опубликованных источников, проблемы эволюции статуса и менталитета бессарабского дворянства под влиянием царского господства, которая до сих пор не рассматривалась в молдавской историографии.

Главная, решаемая научная проблема состоит в изучении и воссоздании реального, цельного образа бессарабского дворянства в период 1812-1873 гг., опираясь на анализе эволюции политического, социально-экономического статуса и менталитета этой социальной категории под влиянием политики, проводимой колониальной царской администрацией.

Теоретическое значение работы состоит в открытии новых перспектив в изучении истории Бессарабии, этнической и социальной структуры населения, царской колониальной политики, проводимой на территории между Прутом и Днестром, а также эволюции статуса и менталитета бессарабского дворянства в XIX веке.

Практическая значимость работы заключается в том, что на основании большого объема архивных и опубликованных документов рассмотрен и изучен один из главных аспектов в истории бессарабского дворянства – эволюция статуса дворянства: от титула боярина в Молдавском Княжестве до русского дворянина в Российской Империи, а также влияние колониальной политики царского правительства на развитие дворянского менталитета. Результаты исследований, изложенные в работе, могут быть использованы при разработке различных научных материалов по изучению истории бессарабского дворянства в составе Российской Империи. Также результаты найдут своё применение в учебно-воспитательном процессе студентов, мастерандов, могут послужить источником при разработке научных материалов, в том числе диссертаций касающихся данной тематики.

Внедрение научных результатов: научные результаты, полученные в ходе исследований, были изложены и одобрены в отчётах и докладах, представленных на конференциях, симпозиумах, научных семинарах национального и международного уровня, содержание которых отражено в более чем 30 научных публикациях.

ANNOTATION

Author: Gherasim Cristina. *Evolution of the Bessarabian nobility under Tsarist domination: social -economic status and collective mentalities (1812-1873)*, PhD thesis in history, Chisinau, 2018.

Structure of thesis: Introduction, three chapters, general conclusions and recommendations, bibliography of 420 titles, 159 pages of basic text. The results obtained are published in 30 scientific papers.

Key words: Bessarabia, Russian Empire, boyar, nobility, mentality, social status, domination regime, impact, noble title, identity, life perceptions.

The goal: research the evolution of the status and the mentality of the Bessarabian nobility under Tsarist domination between 1812 -1873.

Objectives of the thesis consist in: the analysis of the concept of mentality; the problem regarding the status and the mentality of the Bessarabian nobility in modern and contemporary historiography; studying of Tsarist policy promoted to the awarding of noble title in Bessarabia; the research of the evolution of the political-legal and socio-economic status of the nobility in the region after the annexation; the analysis of the dynamics and ethnic structure of the Besarabian nobility in the 19th century; the investigation of the manifestation of the imaginary of identity and alterity at the Bessarabian nobility after the annexation to the Russian Empire; the studying the impact of Tsarist domination on the representations and visions of life in the Besarabian nobility; establishing the evolution of everyday and monden patterns of the Bessarabian nobility during the 19th century..

Actuality and scientific originality found its expression in the analysis of the problem, on the basis of the original sources of the archive and the published ones, of the evolution of the status and mentality of the Bessarabian nobility under the influence of the Tsarist domination regime, whose approach proved to be tangential in historiography.

The solved scientific problem consists in the research and reconstruction of a complex image of the nobility from Bessarabia during the years 1812-1873, the evolution of political, social and economic status of this social category under the influence of the policy promoted by the Tsarist administration.

The theoretical importance of the thesis consists in the opening of new perspectives in the study of the history of Bessarabia, the ethnic and social structure of the population, the Tsarist policy promoted in the territory between Prut and Nistru rivers, and the evolution of the status and mentality of the Bessarabian nobility in the 19th century.

Applied value of the work is determined by the fact that, on the basis of a massive volume of archive documents, one of the most important aspects of the history of the Bessarabian nobility has been approached and researched - the evolution of its status: from the title of boyar held in the Principality of Moldova to the Russian nobility existing in the Russian Empire, as well as the impact of the Tsarist domination regime on the evolution of the nobility mentality. The results of the investigation of the thesis can serve to elaborate various scientific materials focused on studying the history of the nobility of Bessarabia under Tsarist domination. Also, they will find their implementation in the educational process of students, master students, doctoral students.

Implementation of scientific results: The results of this investigation have been exposed and approved in reports and communications presented at national and international scientific conferences, symposia and seminars, the content of which is reflected in 30 scientific publications.

GHERASIM CRISTINA

**EVOLUȚIA NOBILIMII DIN BASARABIA SUB
DOMINAȚIEȚARISTĂ: STATUTUL SOCIAL-ECONOMIC ȘI
MENTALITĂȚI COLECTIVE (1812-1873)**

611.02 – ISTORIA ROMÂNILOR (PE PERIOADE)

Autoreferatul tezei de doctor în istorie

Aprobat spre tipar: 23.05.2018 Formatul hârtiei 60x84 1/16 Hârtie ofset. Tipar ofset. Coli de tipar.: 2,2	Tiraj 50 ex. Comanda nr. 259
--	---

Centrul Editorial-Poligrafic al USM
Str. Al. Mateevici, 60. Chișinău, MD 2009